

TARTU ÜLIKOOL

SOTSIAAL- JA HARIDUSTEADUSKOND

AJAKIRJANDUSE JA KOMMUNIKATSIOONI INSTITUUT

MRP komemoratsioonipraktikate kujunemine Eesti meedias:
representatsioonide võrdlus 1989. aasta ajalehes "Edasi" ning
1999. ja 2009. aasta ajalehtedes "Postimees"

Bakalaureusetöö

Autor: Kristiina Määr

Juhendajad: Tiiu Kreegipuu (MA), Ene Kõresaar (PhD)

TARTU 2011

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Molotovi-Ribbentropi pakti ajalooline taust ja tähtsus	5
2. Töö teoreetilised lähtekohad	8
2.1 Ajalugu, kollektiivne mälu ning kollektiivne identiteet	8
2.2 Ajakirjanduse roll minevikupildi kujundajana: tähtpäevaajakirjandus	11
2.3 Uurimisküsimused	15
3. Metodoloogia	17
3.1 Uurimismeetodid	17
3.2 Valim	18
3.3 Kontentanalüüsi kategooriad	19
4. Tulemused.....	23
4.1 Artiklite peateema.....	23
4.2 Uudiskünnise ületamise ajend	26
4.3 Aeg ja ajastu	30
4.4 Geograafiline ruum.....	39
4.5 Allikad	41
4.6 Kõnelejad.....	44
4.7 Žanr.....	47
4.8 Hinnang MRP-le.....	48
5. Järeldused ja diskussioon.....	56
5.1 Järeldused	56
5.2 Diskussioon	61
Kokkuvõte	63
Summary	65
Kasutatud kirjandus	67
Lisa 1. Kasutatud artiklid.....	70
Lisa 2. Artiklid ainult Balti keti kohta	73
Lisa 3. Kodeerimisjuhend.....	74
Lisa 4. Kodeerimistabel	80

Sissejuhatus

*„Need kujutlused, mille kajastust
te näete möödaläinud ajastust,
on tihti vaid te nüüdsed arusaamad.“*

J. W. von Goethe „Faust“

Erinevad kommunikatsiooniteadlased on rõhutanud asjaolu, et ajakirjanike töö olevikukesksus ning püüdlemine uudisväärtuslikkuse poole on üheks peamiseks põhjuseks, miks seni on ajakirjanduse roll mineviku kajastamisel jäänud mälu-uuringutes teisejärguliseks. Paljud lood muutuvad avaldamiskõlbmatuteks juba järgmisel päeval, kuna nad lihtsalt aeguvad. Selles valguses on minevik miski, mis ei peakski kuuluma ajakirjanike ampluaasse. Üldlevinud arvamuse kohaselt võivad ajakirjanikud küll kirjutada esimese versiooni, nii-öelda mustandi mineviku käsitlemisest, kuid ajakirjanduse poolt toodetud „toormaterjali“ tõlgendamine on seejärel ajaloolaste jaoks. Sellest hoolimata ei loo ajakirjanikud mitte ainult esimese versiooni ajaloo tõlgendamisest, vaid ka teise ja järgmisedki. Seega ei ole ajakirjanduse puhul tegemist pelgalt kollektiivse mälu edasikandmise vahendiga, vaid ka seda oluliselt mõjutava teguriga. (Edy 1999; Kitch 2008; Zelizer 2008)

Kuna ajakirjanduse roll kollektiivse mälu uuringutes alles kinnitab kanda olulise uuringusuunana nii Eestis kui mujal maailmas, on käesoleva töö autori eesmärgiks anda oma panus vastava uurimisvaldkonna edendamiseks Eestis. Selle tarbeks on antud balakalureusetöö eesmärgiks uurida tähtpäevaajakirjanduse rolli ajalooliste sündmuste mälestamise puhul ning selle võimalikku muutumist ajas. Teema avamiseks olen valinud 1939. aastal Nõukogude Liidu ja Saksamaa vahel sõlmitud Molotovi-Ribbentropi pakti (MRP) näite, võrreldes MRP kajastust 1989. aasta ajalehes „Edasi“ ning 1999. ja 2009. aasta ajalehtedes „Postimees“ ehk vastavalt pakti sõlmimise 50., 60. ning 70. aastapäeval. Pean antud teemat oluliseks võimaluseks paremini lahti mõtestada Eesti ajakirjanduse rolli eestlaste kollektiivse identiteedi ja mälu kujundamisel.

Käesolev töö on edasiarendus seminaritööst „MRP kommemoratsioonipraktikate kujunemine Eesti meedias: 1999. ja 2009. aasta representatsiooniviiside võrdlus ajalehes „Postimees““ (Müür 2011), mille tulemusena kinnistus teadmine vastava teema väärtusest uurimisobjektina. Võrreldes seminaritööga olen laiendanud valimit 1989. aasta ajaleheartiklitele, täiendanud töö teoreetilist poolt, muutnud kodeerimisjuhendit uurimisteema jaoks sobivamaks, viinud läbi uue andmeanalüüsi ning täiendanud kontentanalüüsi ka kvalitatiivse sisuanalüüsiga. Bakalaureusetöö on osaks kultuuriteooria tippkeskuse kultuurikommunikatsiooni uurimisgrupi teadusteemast „Kultuurikommunikatsiooni kompleksus ja kultuuriuurimise metodoloogilised väljakutsed“. Selle üks alateemasid on mineviku aktualiseerimine ajakirjanduses, mille alla antud kitsam probleemiasetus kuulub.

Töö koosneb viiest peatükist. Esimeses peatükis annan ajaloolise ülevaate MRP-st ja sellega seonduvast. Teises peatükis mõtestan lahti teoreetilise raamistiku, millesse uurimus MRP kajastamisest Eesti meedias mahutada, ning sellest lähtuvalt toon välja uurimisküsimused. Kolmandas, metodoloogiat puudutavas peatükis kirjeldan oma uurimuse läbiviimise põhimõtteid. Neljandas peatükis toon koos graafikutega välja uurimustulemused. Viies peatükk koosneb järeldustest ning diskussioonist.

1. Molotovi-Ribbentropi pakti ajalooline taust ja tähtsus

23. augustil 1939 kirjutasid Moskvas Nõukogude Liidu välisasjade rahvakomissar Vjatšeslav Molotov ja Saksamaa välisminister Joachim von Ribbentrop alla Nõukogude Liidu ja Saksamaa vahelisele mittekallaletungilepingule, mida enamasti tuntakse nimetuse „Molotovi-Ribbentropi pakt“ all. Paktile oli lisatud salaprotokoll, milles kaks suurriiki jagasid omavahel Ida-Euroopa mõjusfäärideks. Soome, Eesti, Läti, Ida-Poola ja Bessaraabia läksid sellega Nõukogude Liidu huvisfääri. Leedu kuulus algselt Saksa mõjusfääri, kuid 28. septembril 1939 sõlmitud lisalepingu salaprotokolliga läks ka Leedu Nõukogude Liidu huvisfääri. Nii Nõukogude Liidu kui Saksamaa eesmärgiks oli vältida sõda kahel rindel ning seeläbi luua soodsamad võimalused oma vallutusplaanide realiseerimiseks. (Vizulis 1990)

Eesti ja Baltikumi ajaloolased peavad MRP-d üheks peamiseks põhjuseks, mis vallandas Teise maailmasõja. Samuti valmistas MRP ette rahvusvahelise õigusega vastuolus oleva Nõukogude Liidu poolse Balti riikide okupeerimise ja annekteerimise. (Vizulis 1990: vii; Laar 2009: 86)

Nõukogude Liidu aegses ametlikus ajalookäsitluses olid igasugused viited MRP salaprotokollile maha vaigistatud. Selle kohaselt ei olnud Balti riikide liitumine Nõukogude Liiduga mingil viisil seotud väliste mõjutustega, vaid vastupidi – Baltikumi annekteerimine kasvas välja tööliste ja talupoegade ülestõusudest, kes ise tahtsid kuuluda Nõukogude Liitu (Wertsch 2008: 60).

Avalikult oli MRP-st Nõukogude ajal võimalik rääkida ainult väljaspool Nõukogude Liitu. Kaarel Piirimäe & Peeter Kaasiku (2007: 27) sõnul juhatas uue etapi sisse 23. augustil 1979, MRP sõlmimise 40. aastapäeval Balti apell, millega esmakordselt nõuti MRP salaprotokolli sisu avaldamist ka Nõukogude Liidus endas. Selle raames saatsid 45 Baltikumi dissidenti (eestlastest kirjutasid sellele alla Mart Niklus, Enn Tarto, Endel Ratas ja Erik Udam) erinevate riikide liidritele nii siin- kui sealpool raudset eesriiet märgukirja, milles kutsuti üles avaldama MRP salaprotokoll ja likvideerima selle tagajärjed (Piirimäe & Kaasik 2007: 17). Õigustühiseks tunnistatud MRP muutnuks õigustühiseks ka Balti riikide liikmelisuse

Nõukogude Liidus, sest just MRP-s nähti nende omariikluse järjepidevuse *de facto* katkemise peapõhjust.

1985. aastal Nõukogude Liidu juhiks tõusnud Mihhail Gorbatšov algatas peagi ametliku avalikustamispoliitika ehk *glasnosti*. Ehkki selle raames arutati ka teisi 20. sajandi ajaloo „valgeid laike“, mängis omariikluse taastamise aspektist keskset rolli just MRP temaatika. Alles 1989. aasta detsembris tunnistas Gorbatšov ametlikult MRP salaprotokollide olemasolu ning et need olid viinud Balti riikide okupeerimiseni (Laar 2009: 112). See sai võimalikuks tänu mitme aasta pikkusele survestamisele Balti riikide poolt, mille alguseks Eestis võib Piirimäe & Kaasiku (2007: 52) sõnul pidada 23. augustil 1987 Tallinnas Hirvepargis peetud miitingut, milles esmakordselt nõuti avalikult MRP salaprotokollide avalikustamist ja hukkamõistmist. Märtsis 1989 toimus esindajate valimine NSV Liidu Rahvasaadikute Kongressi. Baltikumi esindajad koondusid ühtede eesmärkide alla: Balti riikide majanduslik autonoomia ning MRP tühistamine (Laar 2009: 111). Laari (2010: 198-199) sõnul sai aga 1989. aasta suveks selgeks, et viimane eesmärk kergelt ei tule, mistõttu otsustasid kolme riigi rahvarinded korraldada ulatusliku aktsiooni, „mida ei maailmal ega Moskvale poleks võimalik ignoreerida“ (Laar 2010: 199). Ajalooline sündmus leidis aset 23. augustil 1989, MRP sõlmimise 50. aastapäeval, mil Balti keti nime all tuntuks saanud ligi 600 kilomeetri pikkuses Baltikumi pealinnu ühendavas inimketis seisis umbes kaks miljonit inimest.

Ehkki soovitud eesmärgi täitumine, MRP õigustühiseks kuulutamine NSV Liidu Rahvasaadikute Kongressi poolt detsembris 1989, ei toonud veel kaasa Eesti iseseisvumist Nõukogude Liidust, ei ole MRP taasiseseisvunud Eestis unustuse hõlma vajunud. Kui 1990ndaid võib pidada teatud stabiliseerumise ajajärguks kollektiivse mälu väljal – Eesti on iseseisev riik, kus Nõukogude perioodi „valged laigud“ on avalikustatud ning eestlased on oma voli järgi kujundanud tähtpäevakalendri sündmustest, mida meeles pidada –, siis Euroopa Liidu laienemine 2004. aastal tõi endaga kaasa muudatusi ka 23. augusti tähenduses. Lääneeurooplaste kollektiivse identiteedi ja mälu alustalaks oli 20. sajandi lõpuks kindlalt kujunenud mälestus holokaustist (Judt 2007: 846), mistõttu oli 2004. aasta EL-i laienemine esimeseks liidu ajaloos, kui ühinesid riigid, kelle kollektiivses mälus polnud holokaustil samavõrd keskset kohta võrreldes kommunismi kuritegudega (Closa Montero 2009: 119). Seetõttu tõusetus EL-i tasandil tõsisemalt ka küsimus Euroopa ühtse mälu võimalikkusest (Closa Montero 2009: 117-118). Kommunismi kuritegusid käsitlevad Ida- ja Kesk-Euroopa riigid „valge laiguna“ Euroopa mälus ning on antud teemal teinud laialdast teavitustööd.

Septembris 2008 võttis Euroopa Parlament vastu resolutsiooni, mille alusel kuulutati 23. august üle-euroopaliseks stalinismi ja natsismi ohvrite mälestuspäevaks. Seda algatust toetas Vilniuse deklaratsiooniga ka OSCE Parlamentaarne Assamblee 3. juulil 2009. Seega on alates 2009. aastast kuupäev, mis on Eestis alati tähistamist leidnud, nüüdsest ka institutsionaliseeritud eesmärgiga ühtlustada Euroopa Liidu liikmesriikide seisukohti ajaloo osas. Vaatamata sellele olid 2010. aasta Euroopa Komisjoni raporti põhjal 23. augusti ametlikuks tähtpäevaks kinnitanud vaid Eesti, Läti, Leedu, Sloveenia ja Rootsi. Järelikult ei valda selle kuupäeva/tähtpäeva osas Euroopa Liidus veel piisav üksmeel, mis annab alust arvata, et MRP sõlmimise tähtpäeva uurimine ning seda ka tähtpäevaajakirjanduse võtmes püsib aktuaalsena edaspidigi.

2. Töö teoreetilised lähtekohad

Selle peatüki eesmärk on kaardistada teoreetilised raamid kollektiivse mälu, identiteediloomes ning ajakirjandusliku diskursuse omavahelistest seostest. Nende põhjal toon välja töö eesmärgi saavutamiseks vajalikud uurimisküsimused.

Mõistmaks ajakirjanduse rolli mineviku kajastamisel, on esmalt vaja täpsustada, milleks ajakirjanduse vahendusel meieni jõudvaid teadmisi möödanikust üldse pidada saab. Selleks on vaja kaardistada kollektiivse mälu seos kollektiivse identiteedi ja „ajalooga“. Teisisõnu – kui ajakirjandus kajastab MRP-d kui *ajaloolist* sündmust, siis milliseid kitsendusi mõiste „ajalooline“ endas kätkeb? Mida suuremaks muutub ajaline distants mingisuguse ajaloolise sündmuse ja tänapäeva vahel, seda olulisem on küsida, kuidas teatud sotsiaalne grupp seda mäletab. Veelgi enam, kuidas mälestused sellest sündmusest aja jooksul muutuvad? Selle põhjal on võimalik vaadelda MRP mälestamise muutumist ajakirjanduses erinevatel aastatel. Kaardistades, kuidas suhestuvad omavahel teadmised ajaloo kohta ning mingisuguse sotsiaalse rühma kollektiivne identiteet, saab uurida, milliseks kujundatakse identiteeti loov kuvand MRP-st tähtpäevaajakirjanduse vahendusel.

2.1 Ajalugu, kollektiivne mälu ning kollektiivne identiteet

Kollektiivne mälu on tihedalt seotud kollektiivse identiteediga. Maurice Halbwachsi (1992; Misztal 2003: 52 kaudu) põhjal tähistab kollektiivne mälu üheaegselt nii grupi „ühist kujutlust minevikust kui ka selle sotsiaalse identiteedi peegeldust“. Seega võib kollektiivset mälu ja kollektiivset identiteeti vaadelda kui läbirääkimisi selle vahel, kuidas mingisugune sotsiaalne grupp defineerib ennast oma mineviku põhjal. Ehkki mõiste „kollektiivne“ viitab teatud hulga üksikisikutele, on kollektiivse mälu ja identiteedi puhul tegemist rohkemaga kui lihtsalt üksikisikute identiteetide ja mälestuste summaga, kuna kollektiivne mälu on alati „sotsiaalselt raamistatud“ (Halbwachs 1992; Misztal 2003: 51 kaudu). Üksikisikud formuleerivad oma mälupildid selle abil, kuidas sotsiaalsed grupid on eelnevalt fikseerinud, mida ja kuidas tuleks kollektiivsel tasandil üldse mäletada, mida seejärel kasutatakse

ühiskondliku ühtsuse loomise jaoks (Halbwachs 1992; Misztal 2003: 51-52 kaudu). Järelikult ei ole Eesti ühiskonna jaoks MRP näol tegemist mitte lihtsalt nii-öelda sõelale jäänud pöördelist tähtsust omava ajaloolise sündmusega, vaid läbi MRP meenutamise kinnistatakse ka selle sündmuse osa eestlaste kollektiivses identiteedis.

Selgitamaks, miks teatud ajaloolised sündmused jäävad nii-öelda sõelale ja neid meenutatakse edaspidi rohkem kui teisi, on vajalik teineteisest eristada mõisteid „ajalugu“ ja „kollektiivne mälu“. Ehkki nad mõlemad kätkevad endas möödanimiku jäänud sündmusi, mis ise enam muutuda ei saa, saab neid mõisteid eristada nendepoolse minevikukäsitluse eesmärgi ning ajalise fookuse järgi. Nii Halbwachsi (1992; Olick 1999b: 335 kaudu) kui James V. Wertschi (2008: 60) käsitluses on ajalugu olevikust distantseerunud minevikukäsitlus, millega me enam ei suhestu (Halbwachs 1992; Olick 1999b: 335 kaudu) ning mis püüdleb objektiivsuse poole ka siis, kui see tähendab enesele ebameeldivate minevikutõlgenduste tunnistamist (Wertsch 2008: 60). Seevastu kollektiivset mälu võib pidada „aktiivseks minevikuks“ (Halbwachs 1992; Olick 1999b: 335 kaudu), kuna see kätkeb endas oleviku jaoks tähtsat „identiteediprojekti“ (Wertsch 2008: 60). Seega võib kollektiivset mälu pidada teatud sotsiaalse rühma olevikukeskseks arusaamaks nende jaoks hetkel olulistest ajaloolistest sündmustest koos viimastele antud nii-öelda lisaülesandega. Kui aga sündmused kollektiivses mälus kaotavad oma tähtsuse ning emotsionaalse sideme olevikuga, jäävad nad „ajalukku“. Vaatamata sellele, et MRP-d kirjeldatakse kui olulist sündmust Eesti *ajaloos*, lähtub MRP olulisus sellest positsioonist, mis tal on eestlaste kollektiivses *mälus*.

Oluline on rõhutada, et ajalooliste sündmuste tõlgendamine ei saa kunagi olla sõltumatu mingisuguse konkreetse hetke sotsiaalsest reaalsusest. Erinevad olevikud tingivad ka erinevad vaatenurgad minevikule. Barbara A. Misztal (2003) nimetab seda olevikukeskseks lähenemiseks mälu-uuringutes. Selle suuna esindajad kirjeldavad, kuidas ühiskonna võimukihid teadlikult „leiutavad“ uusi traditsioone ning rituaale selleks, et „luua uusi poliitilisi reaalsusi, defineerida rahvusi ning alal hoida rahvuskogukondi“ (Misztal 2003: 56). Ka MRP puhul on võimalik täheldada, kuidas sellele on ühiskonna võimutasandil omistatud erinevaid tähendusi sõltuvalt käesolevast hetkest. Nõukogude ajal oli MRP maha vaigitud, kuna see ei haakunud nõukogude rahva identiteediloome ideega. 1989. aastal, kui Eesti ei olnud veel iseseisev, oli MRP rakendatud Eesti riigi juriidilise järjepidevuse identiteediprojekti vankri ette, kuna just MRP-s nähti Eesti *de facto* iseseisvuse katkemise ühte peapõhjust. 2009. aastal, mil Eesti oli juba aastaid olnud jälle iseseisev ning koos

mitmete teiste endise idabloki riikidega saanud Euroopa Liidu liikmesriigiks, omistati EL-i tasandil MRP sõlmimise kuupäevale Euroopa lõhestamise tähendus. Seega on MRP tähtpäeva uusim ülesanne toota ning toetada ideed Euroopa taasühinemist ning ühtsusest.

Kuid antud uurimuse jaoks valitud aastaid 1989, 1999 ning 2009 ei saa vaadelda kolme eraldiseisva ning teineteisest sõltumatu mineviku mälestamise punktina. Arusaamad mineviku kohta ei sõltu mitte ainult olevikust, vaid ka sellest, kuidas me oleme olevikku jõudnud ehk läbi „pideva mineviku ja oleviku omavaheliste suhete mõtestamise ning übermõtestamise protsessi tulemuste kuhjumise“ (Olick 1999a: 382). Vastavat lähenemist mälu uurimisele on Misztal (2003) nimetanud mälu dünaamika uurimiseks. Seega võib kollektiivset mälu defineerida ka kui *protsessi*, mis pakub „tähenduste raamistikku, läbi mille ühiskond säilitab stabiilsust ja identiteeti, samal ajal kohandudes sotsiaalsete muutustega“ (Schwartz 2000; Misztal 2003: 73 kaudu).

Jeffrey K. Olick (1999a) uuris 8. mai tähistamise dünaamikat Lääne-Saksamaal ning jõudis järeldusele, et ajaloolise sündmuse mälestamine „ei peegelda mitte ainult mälestatavat sündmust ning kaasaegseid asjaolusid, vaid see on ka sõltuvuses mälestatava ajaloolise sündmuse eelmistest mälestusüritustest“ (Olick 1999a: 381) ning nende vahel aset leidnud sündmustest. 50. aastapäeva tähistamine Berliini vabastamisest/vallutamisest oli suuresti reaktsioon mälestusele 40. aastapäeva üritusest. Järelikult on mälu dünaamika uuringute puhul oluline, et mäletamine toimub ühelt poolt küll olevikukesksena, kuid minevikuks muutunud olevik mõjutab samuti, kuidas ajaloolist sündmust meenutatakse. Uurides MRP mälestamist 1999. ning 2009. aastatel tuleb seega vaadelda ka seda, kuidas kollektiivne mälu ja identiteet, mida mälestusüritused toodavad, on mõjutatud ka varasemast MRP mälestamisest, eriti arvestades Balti ketti kui kõige suurema mastaabiga MRP mälestusüritust.

Ühenduslülina ajakirjanduse ja kollektiivse mälu uurimisel võib vaadata poliitilise kultuuri analüüsi. Ehkki poliitilise kultuuri analüüs ei ole käesoleva töö eesmärk, moodustavad nii ajakirjandus kui kollektiivne mälu osa poliitilisest kultuurist. Jeffrey K. Olick & Daniel Levy (1997: 923) käsitlevad poliitilist kultuuri kui erinevate kõneisikute poolt tehtud „väidete sümbolilist struktureerimist“ poliitilises kontekstis. Nad kaardistasid seosed, kuidas kollektiivne mälu holokausti kohta on aja jooksul mõjutanud Saksamaa poliitikat, kuna erinevad väited poliitilises kontekstis sõltuvad nii tähenduslikuks muudetud minevikust kui olevikust. Seega võib kollektiivset mälu pidada osaks poliitilisest kultuurist. Kuna

ajakirjandus on teoreetiliselt ühiskonna peegel ning samuti ka ühiskondliku kõneaine kujundaja, mis valib teemad, mida ühiskonnas kajastada ning oluliseks pidada, mängib ajakirjandus olulist rolli poliitilise reaalsuse kujundamisel. Järelikult, et uurida kollektiivse mälu rolli oleviku reaalsustes erinevatel ajahetkedel, tuleb vaadelda, mil viisil mõjutab ajakirjandus kollektiivse mälu konstrueerimist.

2.2 Ajakirjanduse roll minevikupildi kujundajana: tähtpäevaajakirjandus

Ehkki valdavalt peetakse ajakirjandust olevikukeskseks massiteabevahendiks, hõlmab ajakirjanike amplituuda ka mineviku käsitlemist. Barbie Zelizer (2008: 82) peab minevikku üheks kõige suuremaks ressursiks, mille abil ajakirjanikud saavad selgitada kaasaegseid sündmusi. Näiteks Eesti taasiseisvumisprotsess selgitamisel oli kerge viidata MRP-le kui ühele Eesti *de facto* iseseisvuse katkemise põhjusele. Lisaks mineviku kajastamisele on ajakirjanduse näol tegemist ka „viljaka mäluloo pinnasega“ (Zelizer 2008: 81), kuna ajakirjanike „käsitus tänapäevast hõlmab sageli ka käsitlust minevikust“ (Zelizer 2008: 81). Võrreldes ajakirjanduse rolli kollektiivse mälu konstrueerimisel teiste kommunikatsioonivahenditega, peab Jill A. Edy (1999: 83) just ajakirjandust üheks olulisimaks meediumiks, mille abil luuakse ühtseid tähendusi kollektiivse mälu tarbeks, kuna ajakirjandustekste luuakse eelkõige eesmärgiga, et nende vastuvõtt auditooriumi seas oleks maksimaalne.

Seega on ajakirjanduse kanda märkimisväärne roll ajaloo kajastamises ja seeläbi kollektiivse mälu konstrueerimises. Seejuures ei ole seda rolli aga kerge piiritleda. Esiteks, kuna ajakirjandusepoolne mälu kasutamine ning konstrueerimine ei ole vaid ühesuunaline protsess. Kui ajakirjandus vajab mälu, et paigutada olevikusündmused konteksti, siis mälu vajab ajakirjandust, et edastada uusi laiahaardelisi versioone minevikust (Zelizer 2008: 79). Teiseks põhjuseks võib tuua asjaolu, et ajakirjanikud ei saa mingisugust ajaloolist sündmust, antud juhul MRP-d, kajastada täielikult kõrvaltvaataja positsioonilt, kuna oma tööülesannete täitmise ajaks ei saa nad lakata olemast sama ühiskonna liikmed. Elisabeth Le (2006: 722) sõnul on ajakirjanikud faktide kontekstualiseerimisel seotud oma kultuurilise taustaga kahel moel: „see on see, mida nad teavad ja millega nad elavad ning see on see, mida nende lugejad

teavad, ootavad ja seeläbi ka vajavad, et dešifreerida seda, mida nad loevad“. Carolyn Kitch (2008) toob tabava võrdluse, et „me oleme kõik ühes ja samas mälusupis“ (2008: 316), mille kohaselt ei ole ajakirjandus „,,aken“, läbi mille me saame vaadelda midagi muud“ (Kitch 2008: 318), kuna ka „ajakirjandus on mälu *sees*“ (Kitch 2008: 318). Seega võib ajakirjandust vaadelda sarnaselt kollektiivse mälule kui protsessi, mille raames infot mineviku kohta pidevalt muudetakse tähenduslikuks.

Uurimaks kuidas ajakirjanikud muudavad mineviku auditooriumi (ja ka iseendi) jaoks tähenduslikuks, on vaja vaadelda võimalusi, kuidas ajakirjanikud oma töös minevikku käsitlevad. Võib välja tuua erinevaid variante, *miks* ajakirjanikud oma olevikule orienteeritud töös kasutavad minevikku (Lang & Lang 1989, Zelizer 2008: 82 kaudu): et pidevalt lahti mõtestada kiirelt arenevat kaasaega, leida ühenduskohti ja järeldusi, pakkuda võrdlusmomenti kaasaegsete sündmuste ulatuse ning mõju hindamisel ja pakkuda analooge ning seletusi. Seega saab väita, et sarnaselt kollektiivsele mälule, mida võib vaadelda kui mineviku ja oleviku omavahelist suhestumist, on raske seletada sündmusi olevikus, kui ei saa kasutada teadmisi, mis on ammutatud varasemast.

Järgnevalt on oluline vaadelda *viise*, kuidas ajalooliste sündmuste kajastamine ajakirjandustekstides materialiseerub. Selle jaoks on Edy (1999: 73) toonud välja kolm võimalust: komemoratsioonid, ajalooalased analoogiad ning ajalooalased kontekstid. Edy käsitlust komemoratsioonidest kirjeldan pikemalt edaspidi.

Ajalooalased analoogiad on illustratiivseks võrdlusmaterjaliks olevikule keskendunud loole. Nende eesmärgiks on muuta minevik oleviku jaoks oluliseks, kuna minevik pakub võimaluse analüüsida olevikusündmusi ning ennustada nende tulemusi. Minevikusündmus on konstrueeritud sellisena, et see omab teatud sarnasusi olevikusündmusega, läbi mille on võimalik viidata õppetundidele minevikust. (Edy 1999: 77-79)

Ajalooalased kontekstid on mõneti sarnased ajalooalastele analoogiatele, kuid erinevalt viimastest on ajalooalaste kontekstide eesmärgiks seletada, kuidas me teatud ajaloolistest sündmustest „jõudsime“ tänapäevani. (Edy 1999: 80)

Lisaks sellele, et uurida läbi milliste *tekstide* ajakirjanduses minevikku käsitletakse, tuleb tähelepanu pöörata ka ajakirjanikele kui mäluagentidele. Oren Meyersi (2007: 721) järgi avaldub see kolmel tasandil. Esiteks, ajakirjanikud jutustavad auditooriumile lugusid sellest,

millele auditooriumi liikmetel endil puudub isiklik ligipääs. Teiseks asetab ajakirjanike kajastus minevikusündmuste kohta selle alati laiemasse kultuurilisse ning sotsiaalsesse konteksti. Kolmandaks, kui ajakirjanikud kajastavad teemasid mineviku kohta, räägivad nad samaaegselt ka lugusid oma tööst ning rollist, mida nad on mänginud ning jätkuvalt mängivad sotsiaalsete mälestuste vormimisel. Seega, nagu on väitnud ka Zelizer (1993), võib ajakirjanikke pidada pigem „tõlgendavaks kogukonnaks“ kui sellise elukutse esindajateks, mille kvaliteedinäitajad on rõhumine objektiivsusele ja neutraalsusele. Sue Robinson (2006: 741) esitab retoorilise küsimuse, et kui võtta arvesse teadmised kollektiivsest mälestusest, siis kuidas saavad ajakirjanikud endiselt arvata, et nende töö eesmärgiks on tõe rääkimine?!

Mineviku käsitlemise puhul ajakirjanduses on oluline uurida mitte ainult seda, mil viisil minevikku kajastatakse ning milliste tulemustega, vaid ka seda, *kes* seda teevad. Mitte alati ei ole ajakirjanduse vahendusel minevikust kõnelejateks ajakirjanikud. Ehkki tihtipeale räägitakse ajakirjanike vastutusest esimeste minevikutõlgenduste versioonide loomisel, on ajakirjanikel võimalik see vastutus ka edasi delegeerida. Konkreetsete kõneisikute valik aga kinnistab ajaloolise sündmuse mälestamise diskursust. Eyal Zandberg (2010: 18) uuris ajakirjanike autoriteetsust holokausti tähtpäevade kajastamisel ning leidis, et vaid harvadel juhtudel võttis ajakirjanik lähtuvalt oma elukutsest endale autoriteedi rääkida holokaustist kui Iisraeli rahva kollektiivse mälu ühest olulisest alustalast. Valdaval enamusel juhtudel vajasis ajakirjanikud lisa-autoriteetsust, kasutades kõneisikutena veel näiteks poliitikuid, teadlasi, loomeinimesi või sündmustes osalejaid.

Naastes aga Edy (1999) poolt välja toodud kolme viisi juurde, kuidas ajakirjanduses minevikku kajastatakse, on antud töö eesmärgist lähtuvalt tarvis pühendada kolmandale viisile, tähtpäevaajakirjandusele, rohkemat tähelepanu kui ajalooalastele analoogiatele ning kontekstidele.

Tähtpäevaajakirjandust võib pidada ajakirjanduse liigiks, mille eesmärgiks ei ole kajastada neid olulisi sündmusi, mis toimuvad nüüd ja praegu, vaid meenutada ajaloos toimunud oluliste sündmuste tähtpäevi. Seega on tähtpäevaajakirjanduse puhul artiklite uudiskünnise ületamise ajendiks ajaloolise sündmuse tähtpäev ise. Kuna mingisuguste kindlate tähtpäevade tähistamine on teatud kogukonna poolt teadlikult tehtud valik, on tähtpäevaajakirjanduse näol kinnistatud mineviku kasutamine artiklites.

Aastapäevad võivad olla ühekordsed sündmused või kalendripõhised iga-aastased tähtsündmused. Ajaloolise sündmuse tähtpäeval koondab terve mnemooniline kogukond oma tähelepanu sellele ning uudisteajakirjandus raamistab selle mälestamise. Rahvusliku mälukogukonna moodustavad üheaegselt uudisteorganisatsioonid, ajakirjanikud, ajakirjanduskriitikud ning auditoorium. (Harro-Loit & Kõresaar 2010: 324, 326)

Edy (1999: 74-75) toob välja kolm tähtpäevaajakirjanduse väljendusvormi:

- 1) Sündmusele orienteeritud mälestamine. Ajalooliste sündmuste mälestamiseks on korraldatud spetsiaalsed mälestusüritused, näiteks spordivõistlused ja kultuurfestivalid, aga ka ajaloolise sündmuse taasetendamised ning pargade asetamine ja kõned sündmus- või mälestuspaikades. Sellistel puhkudel kirjeldavad ajakirjanikud nii kaasaegset sündmust kui ka ajaloolist sündmust, mida sellega mälestatakse. Ehkki sündmusele orienteeritud mälestamine on mõnes mõttes sarnane eelpool välja toodud ajaloolase konteksti kasutamisega, seisneb erinevus selles, et uus üritus on korraldatudki eesmärgiga mälestada mingisugust eelnenud sündmust, mitte ei ole sellest välja kasvanud. MRP kontekstis on sündmusele orienteeritud mälestamise kõige ehedamaks näiteks Balti kett kui suurejooneline MRP 50. aastapäevale pühendatud mälestusüritus.
- 2) Sündmuse tähtpäevale pühendatud lood. Erinevalt mälestamisele pühendatud sündmustest, mis on enamasti tänapäevakesksed, on mälestuslugude peateemaks minevik. Ehkki lood on informatiivse suunitlusega, muudavad nad samal ajal mineviku „elavaks“, luues emotsionaalse sideme mineviku ja oleviku vahel. Ka MRP kajastamises võib näha suurt hulka lugusid, mis ilmuvad just seoses MRP tähtpäevaga. 2009. aastal oli „Postimehes“ isegi terve rubriik pühendatud tagasivaatelistele lugudele MRP kohta.
- 3) Juhuslikud võimalused ajaloolisi sündmusi meenutada. Siia alla käivad näiteks nekroloogid, kui keegi sündmustega seotud isik on ära surnud. Kuna antud uurimuses on vaadeldud vaid MRP aastapäevale vahetult eelnenud ning järgnenud ajaperioodi, ei ole MRP kajastamise näitel võimalik selles töös antud variandi kohta järeldusi teha.

Tähtpäevaajakirjanduse uurimise puhul on oluline ka selle seos kollektiivse mälu ja identiteediga, mida on rõhutanud erinevad autorid. Kitchi (2002: 48) sõnul on tähtpäevad rituaalid, millega kogukond pühitseb iseennast ning mille abil tugevdab oma identiteeti ning väärtusi. Sealjuures tähtpäevaajakirjandus mitte ainult ei kutsu esile, vaid ka loob rahvuslikku mälu (Kitch 20002: 60). Sama meelt on ka Edy (1999: 83). Evitar Zerubavel (2003: 52;

Harro-Loit & Kõresaar 2008: 325 kaudu) rõhutab tähtpäevaajakirjanduse rahvusliku ja kultuurilise järjepidevuse toetamise aspekti „sildade“ ehitamise kaudu ajalooliste lünkade vahele.

2.3 Uurimisküsimused

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida, kuidas töötab tähtpäevaajakirjandus ühe ajaloolise sündmuse mälestamise puhul ning selle võimalikku muutumist ajas. Selleks olen valinud 1939. aastal Nõukogude Liidu ja Saksamaa vahel sõlmitud Molotovi-Ribbentropi pakti näite, võrreldes MRP kajastust 1989. aasta ajalehes „Edasi“ ning 1999. ja 2009. aasta ajalehtedes „Postimees“ ehk vastavalt pakti sõlmimise 50., 60. ning 70. aastapäeval.

Eesmärgi saavutamiseks esitan küsimusi erinevate aspektide kohta MRP aktualiseerimises tähtpäevaajakirjanduse raames. Vaatlen, kuidas on tähtpäevaajakirjanduses muutunud MRP aktuaalsus ning MRP aktualiseerimise ajalised ja ruumilised raamid. Samuti uurin autoriteetsust MRP kajastamisel – kes on kõnelejatena ajakirjanduses MRP ja sellega seonduvatel teemadel sõna saanud ning millistele allikatele MRP-st kõnelemise puhul toetutakse. Lisaks sellele huvitab mind ka MRP aktualiseerimise žanrite ning stiili muutumine ajas. Stiili avaldumist jälgin MRP-le antavate hinnangute kaudu.

Vastavalt kontentanalüüsi juhendile ja sellest lähtunud tööprotsessile jagunevad uurimisküsimused kitsamalt järgmisel moel:

- 1) Kuidas on aastate lõikes muutunud nende artiklite osakaal, mille peateema on MRP-ga seonduv, võrreldes nende artiklitega, milles peateema on midagi muud? Lähtuvalt uuritava materjali sisust tuleb eraldi küsida, kuidas on muutunud aastate lõikes Balti ketti peateemana käsitlevate artiklite seas suhe nende artiklite vahel, mis seostavad Balti ketti MRP-ga, nendega, mis mitte?
- 2) Kuidas on aastate lõikes muutunud MRP-d mainivate artiklite puhul uudiskünnise ületamise ajend?
- 3) Kuidas on aastate lõikes artiklites muutunud ajaline kontekst, millesse MRP ja sellega seonduv on paigutatud? MRP tematisseerimine teistes valdkondades (nt ajalookirjutus,

kooliõpikud) annab alust eraldi tõstada küsimus MRP seostamise kohta Teise maailmasõja ning Eesti okupeerimisega/annekteerimisega. Teisisõnu – kuidas on ka see aastate lõikes muutunud?

- 4) Kuidas on aastate lõikes artiklites muutunud geograafiline ruum, millesse MRP ja sellega seonduv on paigutatud?
- 5) Kuidas on aastate lõikes muutunud allikad, kellele artiklites viidatakse MRP ja sellega seonduva puhul?
- 6) Kuidas on aastate lõikes muutunud artiklite autorid ehk MRP-st ja sellega seonduvast kõnelejad?
- 7) Kuidas on aastate lõikes muutunud žanrid, mille võtmes MRP-st ja sellega seonduvast kirjutatakse?
- 8) Kuidas on aastate lõikes artiklites muutunud hinnang MRP-le?

3. Metodoloogia

3.1 Uurimismeetodid

Uurimisküsimustele vastuse saamise meetoditeks olen valinud kontentanalüüsi ning kvalitatiivse sisuanalüüsi.

Kontentanalüüsi tarbeks kasutatav kodeerimisjuhend on koostatud bakalaureusetöö juhendajate Tiit Kreegipuu ja Ene Kõresaare abiga. Kodeerimisjuhendi algvariant oli välja töötatud kultuurikommunikatsiooni uurimisgrupi poolt analüüsima mineviku aktualiseerimise dünaamikat taasiseseisvumisaegses Eesti ajakirjanduses. Seminaritöös (Müür 2011) testisin selle kasutatavust oma uurimisküsimustele vastuse otsimisel. Bakalaureusetöö tarbeks on kodeerimisjuhendit oluliselt muudetud, et see sobituks paremini antud töö fookuse ja uurimismaterjaliga - uurida ühe ajaloolise sündmuse aktualiseerimist erinevatel ajahetkedel, mitte aga ühel konkreetsel ajaperioodil aktuaalseid erinevaid ajaloolisi sündmusi. Selle nimel sooritasin mitu proovikodeerimist, mistõttu võib kodeerimisjuhendit pidada usaldusväärseks ning uurimisküsimustele vastavaks.

Kontentanalüüs võeti kasutusele möödunud sajandi esimestel kümnenditel (Kingsbury & Hart 1937; McQuail 2000: 293 kaudu) ning on endiselt oluline ja laialdast kasutust leidev uurimismeetod (Berelson 1952; McQuail 2000: 293 kaudu). Ehkki kontentanalüüsi võib pidada „usaldusväärseks (korratavaks) ja uurijast sõltumatuks“ (McQuail 2000: 293), sõltuvad uurimistulemused siiski ka kodeerimisjuhendist, mille koostamine on uurija meelevaldas. Samuti on uurija meelevaldas uurimisobjektide sisu klassifitseerimine konkreetsete vastusevariantide alla, mis on küsimusest olenevalt samuti vähemal või rohkemal määral tõlgendamise küsimus. Seetõttu on Hsiu-Fang Hsieh & Sarah E. Shannon (2005: 1278) defineerinud kontentanalüüsi kui „subjektiivset teksti tõlgendamise süstemaatilist klassifitseerimise protsessi läbi mustrite tuvastamise ja kodeerimise“. Siiski pakub kontentanalüüs hea võimaluse kaardistada üldine ülevaade uurimisteemast.

Kuna kontentanalüüs ei võimalda uurida vaatlusaluste artiklite puhul nende sisu, siis selle täiendamiseks kasutan kolmanda ja kaheksanda uurimisküsimuse puhul ka kvalitatiivset sisuanalüüsi, tuues illustreeriva materjalina välja tekstinäiteid artiklitest. Selle eesmärgiks on anda põhjalikum ülevaade MRP seostamisest Teise maailmasõja või Eesti okupeerimisega/annekteerimisega ning MRP-le antud hinnangutest. Kontentanalüüsiga on kaardistatud MRP-d Teise maailmasõja või Eesti okupeerimisega/annekteerimisega seostavate artiklite arvu omavaheline suhe, kuid kuna selliste seoste tegemine on suuresti tõlgendamise või vaatenurga küsimus, siis nende täpsemat kirjeldamist kontentanalüüs enam ei võimalda. Sama kehtib ka MRP-le erinevaid hinnanguid andvate artiklite kohta.

Esimeses uurimisküsimuses nende artiklite puhul, mis käsitlevad Balti ketti, kuid milles ei leidu enam viiteid MRP-le, olen kasutanud lihtsalt vastavate artiklite loendamist. Edasi analüüsitud neid artikleid enam ei ole, kuna töö eesmärgiks on analüüsida MRP-d maininud artikleid. Antud uurimisküsimus on siiski oluline, kuna võimaldab hinnata, kuivõrd on Balti ketti kui siiski MRP mälestusüritust hakatud ajaga meenutama MRP-st iseseisvana ehk kuivõrd on Balti kett hakanud aastate lõikes elama nii-öelda oma elu.

3.2 Valim

Valimi moodustasid MRP-d ja Balti ketti maininud artiklid 1989. aasta 18.-26. augusti „Edasist“, 1999. aasta 18.-26. augusti „Postimehest“ ja 2009. aasta 19.-27. augusti „Postimehest“ (vt Lisa 1, Lisa 2). Kuna töö eesmärgiks on uurida MRP kajastust tähtpäevaajakirjanduse võtmes, siis on vaatluse alla võetud ainult MRP tähtpäeva ja sellele vahetult eelnevate ja järgnevate kuupäevade lehenumbrid ning valimist välja jäetud ülejäänud vastavate aastate lehenumbrid. Konkreetsete kuupäevade aluseks võtmise põhimõte on järgmine: 23. augusti kui MRP sõlmimise aastapäeva kuupäeva lehenumber, millele lisaks kolm eelnevat ja järgnevat lehenumbrit. Kuna 2009. aastal sattus 23. august olema pühapäev, siis moodustasid valimi kolmest 23. augustile eelnenud lehenumbrist ning neljast 23. augustile järgnenud lehenumbrist leitud valimikriteeriumile vastavad artiklid.

Vaatluse all olid ainult ajalehtede pabernumbrites ja nende lisades ilmunud artiklid.

Artikkel läks arvesse kui MRP-d mainiv, kui selles sisaldus kas otsene viide MRP-le (nii lahtikirjutatuna „Molotovi-Ribbentropi pakt“ või lühendina „MRP“) või kaudne, mis sisuliselt viitas MRP-le, nt „rahvusvahelisel musta lindi päeval“ või viide Hitleri-Stalini/Saksamaa-Venemaa/Kolmanda Reichi- Nõukogude Liidu kokkuleppele/sobingule/salatehingule. Viide Balti ketile läks arvesse, kui oli mainitud konkreetselt kas „Balti kett“ või sisaldus artiklis mõni muu viide just Balti ketile, kuna Balti kett ei olnud ainus 1989. aastal aset leidnud ning kajastatud MRP mälestusüritus.

Analüüsimisele läinud artikleid (artiklid, milles oli viide MRP-le) oli kokku 54, millest 18 pärinesid aastast 1989, 20 artiklit olid aastast 1999 ning 16 aastast 2009 (vt Lisa 1). Artikleid, milles oli juttu Balti ketist, kuid mis ei sisaldanud viiteid MRP-le ning seetõttu ei kuulunud edasisele analüüsimisele, oli kokku kuus: üks aastast 1999 ning viis aastast 2009 (vt Lisa 2).

Töö analüüsiühikuks oli üks artikkel (ükskõik millises žanris kirjalik tekst koos pealkirja, alapealkirjade, pildiallkirjadega). Pildimaterjal ise arvesse ei läinud.

3.3 Kontentanalüüsi kategooriad

- 1) Artikli peateema. Eesmärgiks on teha eristus, kas artikli peateema on MRP-ga seonduv (sündmus ise, mälestusüritus, meenutamine, analüüs), Balti ketiga seonduv (sündmus ise, mälestusüritus, meenutamine, analüüs) või üldsegi midagi muud. Ehkki Balti kett on sisuliselt samuti MRP mälestusüritus, on hetke perspektiivist lähtuvalt tehtud Balti ketiga seonduva jaoks eraldi variant. Tuginedes 2009. aastal ilmunud artiklitele, milles on juttu ainult Balti ketist, kuid viiteid MRP-le enam mitte, on oluline välja tuua ka Balti keti temaatika muutumine MRP temaatika sees. Muude uurimisküsimuste puhul on artiklid, mille peateema on Balti ketiga seonduv, analüüsis arvestatud siiski MRP-ga seonduva alla, sest nendel juhtudel ei ole põhjendatud eristada Balti ketti teistest MRP mälestusüritustest.
- 2) Uudiskünnise ületamise ajend. Selle kategooria all on arvukalt variante (kokku 18), mis on seletav erinevate tasanditega MRP komemoratsiooni puhul. Esiteks oli vaja luua võimalikud variandid, mille abil eristada MRP-ga (sh Balti ketiga) seonduvad uudiskünnise ületamise ajendid MRP-ga mitteseonduvatest. Selle tarbeks on eraldi välja

toodud nii MRP-ga seonduvate teemade kui ka muude teemade puhul järgmised variandid: sündmus, meenutused/ülevaade/analüüs/kommentaar, avaldus/väide, muu. Teiseks oli vaja luua MRP temaatika sisse variandid, mis annaksid edasi erinevate MRP-ga seotud ümmarguste aastapäevade kompleksust, kuna ühe aasta lõikes võis olla viiteid erinevatel aastatel toimunud MRP-ga seonduvatele üritustele ning omakorda nende sündmuste mälestusüritustele. Seega said MRP-ga seonduvate vastusevariantide alla kirja kõigepealt konkreetselt MRP-ga ja MRP mälestusüritustega seonduv (erinevate aastate sündmused ning nende kohta käivad meenutused/kommentaari/analüüsid) ning seejärel omakorda nende mälestusürituste hilisemad mälestusüritused ja tagasivaatelised meenutused/kommentaari/analüüsid nende kohta. Samuti on MRP-ga seonduvaks uudiskünnise ületamise ajendiks variant „kultuurimälu fikseerimine“. See lähtub J. Assmanni (1992) kultuurimälu kontseptsioonist, mille järgi see eristub kommunikatiivsest mälestusest, „kinnitusest“ ehk „fikseerimisest“ kindlate vormide ja vahendite abil, nt raamatud, filmid, näidendid.

- 3) Aeg ja ajastu. Selle kategooria eesmärgiks on kaardistada ajaline kontekst MRP sõlmimise kuupäeva ümber. Vältimaks tautoloogiat, on nimetatud kuupäev sellest punktist välja jäetud. Kodeerimisjuhendis on ajavahemik 1920-2009 jaotatud kümnendite kaupa, kuna aastaarve/kuupäevi, mida artiklites kajastati, oli liiga palju, et neid eraldi analüüsides hõlpsalt hoomatav ülevaatlik pilt saada. Lisaks kümnenditele on eraldi välja toodud variandid 1939, 1979, 1989, 1999 ning 2009. Selle eesmärgiks on kaardistada ka just neile MRP sõlmimise ja MRP ümmarguste tähtpäevade aastaarvudele viitamise dünaamika, eeldusel, et vastavate kümnendite tulbad graafikutes on kõrged just tänu nimetatud aastaarvudele. Viited vastavatele aastaarvudele kajastuvad samaaegselt ka kümnendite all. Samuti on eraldi välja toodud variant „Nõukogude aeg/külm sõda“ ning viited 20. ja 21. sajandile. Teine maailmasõda on paigutatud variandi „1940ndad“ alla, kui selle puhul ei ole eraldi välja toodud viiteid 1939. aastale, mis läksid „1930ndate“ variandi alla.
- 4) MRP seostamine Teise maailmasõja puhkemise või Eesti okupeerimisega/annekteerimisega. Antud küsimust on oluline uurida, kuna ajalooliste sündmuste omavaheline seostamine on tihtipeale tõlgendamise ja perspektiivi küsimus. MRP temaatika käsitus teistes valdkondades (nt ajalookirjutus, kooliõpikud) annab alust Eesti kontekstis uurida MRP seostamist just nende kahe ajaloolise sündmusega. Kui MRP ühendamine Teise maailmasõja puhkemisega on suhteliselt konkreetselt sõnastatav seos,

siis „Eesti okupeerimine/annekteerimine“ tähistab laiemalt sündmusi/protseesse 1939.-1940. aastal, mille abil seostati artiklites omavahel MRP ning Eesti iseseisvuse järkjärguline piiramine kuni selle katkemiseni välja. Seega läheb näiteks ka viide baaside lepingule antud kategooria alla, kui seda on artiklis käsitletud kui MRP poolt põhjustatud sündmuste ahela ühe osana, mis küll ei tähendanud veel Eesti iseseisvuse ametlikku lõppu, kuid oli samm selle poole. Lisaks MRP seostamisele 1939.-1940. aasta sündmustega olen okupeerimise/annekteerimise kategooria alla arvestanud ka artiklites esinenud viited MRP seostamisega Eesti iseseisvuse/vabaduse kaotamise ning tagasi võitmisega. On ju Nõukogude okupatsioon/anneksioon ning Eesti iseseisvuse katkemine ühe mündi kaks poolt. MRP seostamine just Eesti iseseisvusega oli 1989. aastal ühiskonnas eriti aktuaalne, kuna läbi MRP tühistamise loodeti tagasi võita kaotatud iseseisvus.

- 5) Ruum. Ajalise konteksti kõrval on oluline ka geograafiline kontekst. Selle kategooria all on erineva hõlmavusega tasandid. Kõigepealt riigitasand - Eesti, Venemaa, Saksamaa; seejärel regioonid – Baltikum, Euroopa, Ida-Euroopa, Lääne-Euroopa, muu maailm. Selline jaotus on tehtud vastavalt MRP spetsiifikale. Viited Venemaale ja Saksamaale hõlmavad viiteid ka vastavalt Nõukogude Liidule, Stalini-Venemaale vms või siis Kolmandale Reichile/Riigile, Hitleri-Saksamaale ja ka Saksa DV-le ning Saksa LV-le. Niisama viide Hitlerile või Stalinile (nt Hitleri-Stalini sobing) ruumi alla kirja ei läinud, ehkki paljud lehelugejad teavad, mis riikide juhtidega tegu on. Samuti ei läinud ruumi alla kirja viited rahvusele, välja arvatud kui need polnud seotud ruumiga (nt „eestlaste õuele“). Riigitasandi viide ei too omakorda kaasa viidet regioonile – näiteks viide Eestile ei too kaasa viidet Baltikumile, viide Baltikumile ei ole omakorda viide Ida-Euroopale. Variant „Euroopa“ alla käivadki ainult konkreetsed viited Euroopale, kuna neid ei ole võimalik panna kas Ida- või Lääne-Euroopa alla. Väljendid nagu „lääs“, „lääneriigid“, „läänemaailm“ on pandud Lääne-Euroopa alla, ehkki need mõisted hõlmavad suure tõenäosusega ka USA-d, mis käiks muu maailma alla, kuid samas ei ole vastavad mõisted ka ise konkreetselt määratletavad.
- 6) Allikad, kellele/millele viidatakse millegagi MRP-ga seonduva puhul. Nii aja, ruumi kui allikate puhul on täielikult välja jäetud sellised viited, mida artiklis ei seostata MRP-ga. Sellest on tingitud olukord, kus osad aja- ja kohaviited on kantud kodeerimistabelisse,

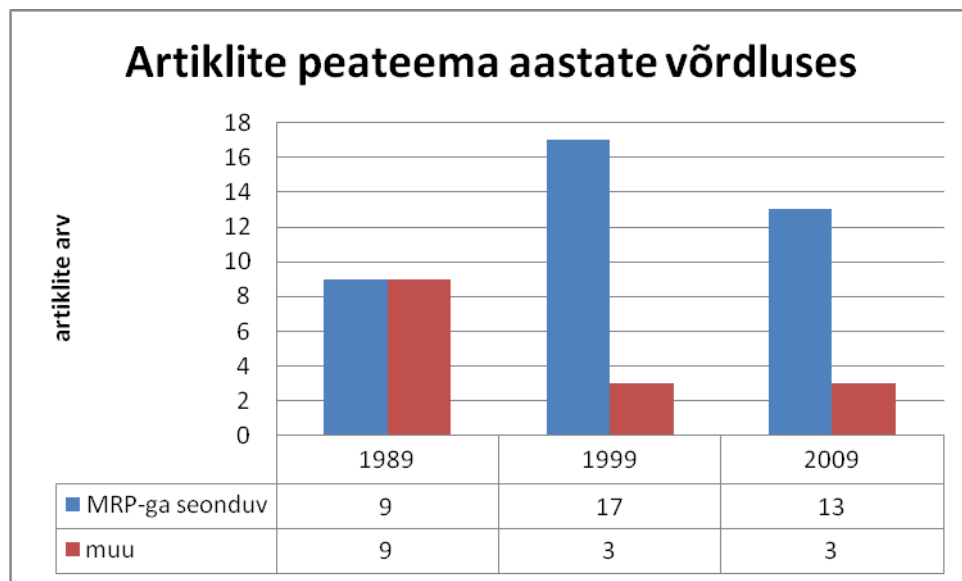
kuid teise artikli puhul samad viited mitte, sest ühes artiklis on nad seostatud MRP-ga, kuid teises on MRP neist eraldiseisev.

- 7) Kõnelejad. Kes on artikli autor? Nii allikate kui kõneleja puhul on juhendis olemas mitmeid variante (olenevalt sündmusest) osalejate/pealtnägijate/organiseeriija kohta, mis mõnel juhul kattuvad mõne muu variandiga, nt „poliitik“ või „muu ekspert“. Sellisel juhul on eelistatud varianti „osaleja“, kui kõneleja räägib vastavast sündmusest.
- 8) Žanr. Lisaks erinevatele žanritele on selle punkti alla paigutatud ka variant „artikkel esineb spetsiaalselt MRP-le pühendatud rubriigis“, rõhutamaks tähelepanu, mida lehenumbris MRP temaatikale osutati.
- 9) Kas artikkel sisaldab hinnangut MRP-le? See punkt ei tähenda ilmtingimata autori hinnangut MRP-le, sest osadel juhtudel refereerib autor või tema allikas kellegi kolmanda hinnangut MRP-le.

Mitmete kodeerimisjuhendi kategooriate puhul on võimalik mitme vastusevariandi üheaegne esinemine ühes ja samas artiklis.

4. Tulemused

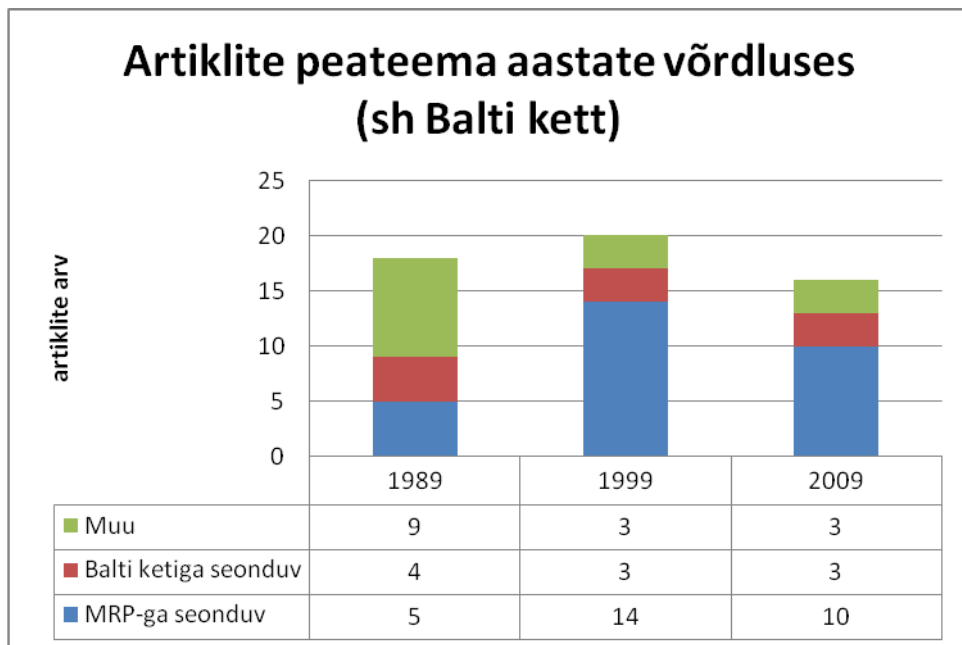
4.1 Artiklite peateema

Graafik 1. Artiklite peateema aastate võrdluses.

Ülaltoodud graafikus on artiklid, mille peateemaks on Balti kett, paigutatud samuti MRP-ga seonduva alla. Tänu sellele joonistub välja üldpilt, mille kõige silmatorkavamaks tulemuseks on 1989. aastal MRP-ga seotud ning mitteseotud artiklite jaotumine täpselt pooleks (9/9). Teisisõnu – 1989. aastal oli MRP-ga seotud artiklite osakaal võrreldes hilisemate aastatega oluliselt väiksem. Aastatel 1999 ning 2009 on see suhe otsustavalt MRP-ga seotud artiklite kasuks - vastavalt 17/3 ning 13/3. Ajalooliselt oli 1989. aasta eripäraks võrreldes 1999. ja 2009. aastaga asjaolu, et see oli esimene ümmargune MRP juubeliaasta, kui Eesti (sh Nõukogude Eesti) ajakirjanduses MRP temaatikat üldse vabalt käsitleda sai ning seda tänu Gorbatšovi reformidest tingitud suuremale sõnavabadusele. Kuna lisaks MRP-le oli ka teisi olulisi sündmusi Eesti ajaloost, mis uutes tingimustes vajasis avalikustamist/selgitamist, tekkisid seetõttu kergelt olukorrad, kus MRP-d oli artiklites käsitletud kui ühte olulist ajaloolist sündmust teiste seas, mistõttu MRP ei olnud loo fookuses. 1999. aastal ning 2009. aastaks oli see „probleem“ suuresti kadunud ning valdavas enamuses MRP-d mainivates

artiklites oligi peateema just MRP-ga seonduv. Seega võib väita, et teemade spekter, millega MRP 1989. aastal haakus, oli laiem kui taasisesvunud Eestis.

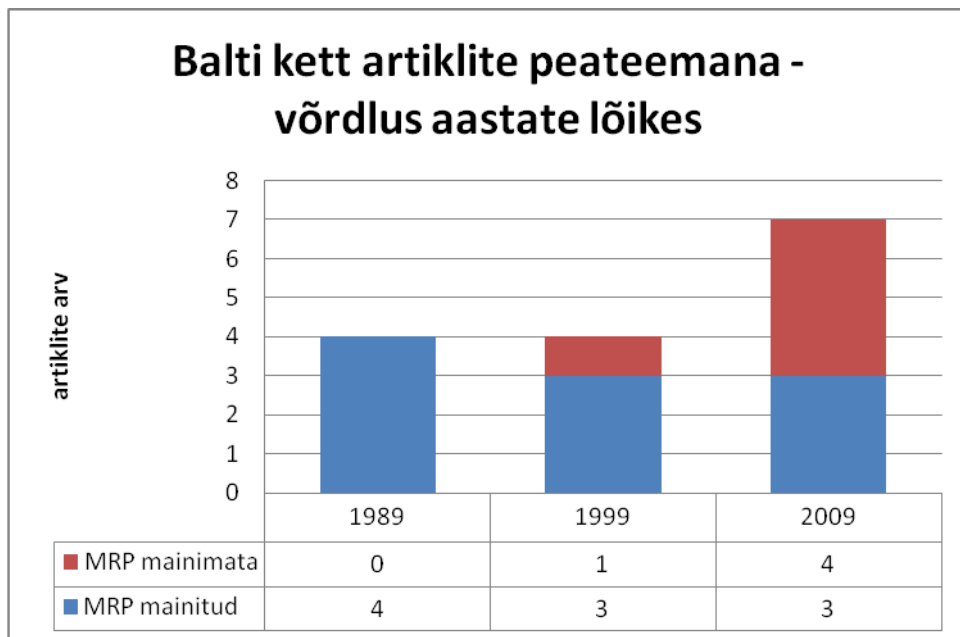

Graafik 2. Artiklite peateema aastate võrdluses (sh Balti kett).

Antud tabelis on artiklite peateemade puhul kõikidest MRP-ga seonduvatest teemadest eristatud Balti keti temaatika, mille esinemine on aastate lõikes olnud stabiilne (4 artiklit aastal 1989 ning 3 artiklit nii 1999. kui 2009. aastal). Ehkki Balti kett oli MRP mälestusüritus ja seeläbi käib kodeerimisjuhendis ka MRP-ga seonduva alla, on selline eristus vajalik. Nimelt leidis vaatluse all olnud lehenumbrites artikleid, mille peateemaks oli Balti kett, kuid milles ei sisaldunud enam viidet MRP-le kui sündmusele, mille aastapäeva Balti ketiga tähistati.

Kokku oli aastate lõikes vastavaid artikleid kuus. Kui 1999. aastal ilmus üks artikkel, mille peateema oli Balti kett, kuid milles polnud mainitud MRP-d, siis 2009. aastaks oli neid juba neli ning üks, milles oli lihtsalt mainitud Balti ketti ilma viiteta MRP-le (vt Lisa 2). Järgnevas graafikus (vt Graafik 3) on toodud välja dünaamika, kuidas on aastate lõikes omavahel jagunenud Balti ketti peateemana käsitlevad artiklid sellisteks, milles on MRP-d mainitud ja millistes mitte.

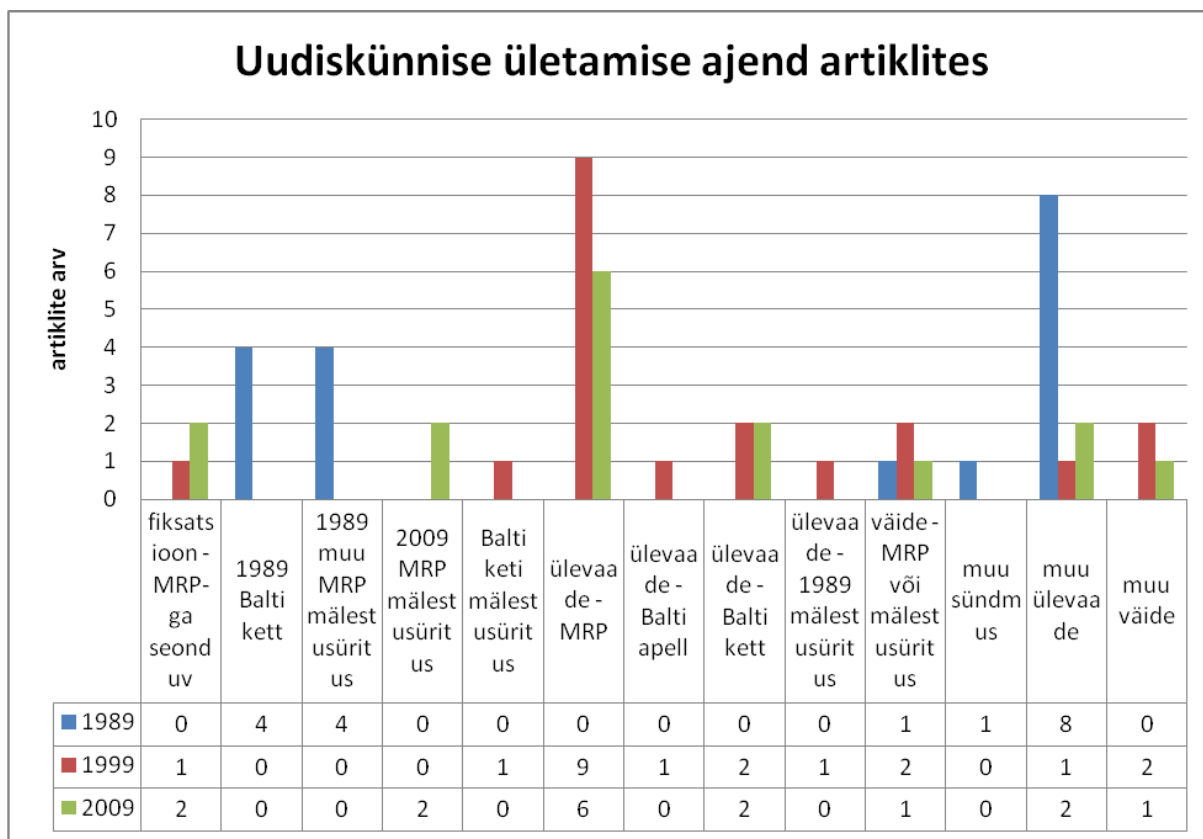

Graafik 3. Balti kett artiklite peateemana – võrdlus aastate lõikes.

Graafikust joonistub välja ilmekas tendents, et aastaks 2009 on artikleid, mille peateema on Balti kett, kuid milles pole viidatud MRP-le, juba rohkem kui pool (vastavalt 4 ja 3 artiklit). 1999. aastal oli vaid üks artikkel neljast selline ning 1989. aastal sisaldasid kõik Balti ketti peateemana käsitlevad artiklid viidet MRP-le. Samuti näitavad tulemused, kuidas kokkuvõttes on Balti ketti peateemana käsitlevate artiklite arv teinud 2009. aastal hüppelise tõusu, olles peaaegu kaks korda suurem kui 1989. ja 1999. aastal. Nendest kahest aspektist võib järeldada, et Balti kett on ajakirjanduses võtnud juba iseenesest piisavalt tähelepanuväärse ning üha enam eraldiseisva ajaloolise sündmuse kuju.

4.2 Uudiskünnise ületamise ajend

Graafik 4. Uudiskünnise ületamise ajend artiklites.

Antud graafik hõlmab kõiki valimisse kuulunud artikleid - nii neid, mille peateema on MRP-ga seonduv (sh Balti kett) kui ka muid. „Fiksatsioon – MRP-ga seonduv“ tähistab MRP või selle mälestusürituse kohta avaldatud filmi, raamatut, näidendit vms. Variandid „1989 Balti kett“, „1989 muu MRP mälestusüritus“, „2009 MRP mälestusüritus“ tähistavad vastavatel aastatel toimunud konkreetset MRP mälestusüritusi. Balti kett on eristatud muudest 1989. aastal toimunud MRP mälestusüritustest. „Balti keti mälestusüritus“ on kas 1999 või 2009. aastal toimunud Balti keti mälestusüritus, kus fookus ei ole enam MRP mälestamisel. „Ülevaade“ MRP-st, Balti apelist, Balti ketist, muust 1989. aasta mälestusüritusest tähistab tagasivaatelist meenutust/ülevaadet/analüüsi/kommentaari vastava teema kohta, mitte vastaval aastal edastatud uudist sama aasta sündmuste kohta. „Väide – MRP või mälestusüritus“ tähistab MRP või selle mälestusürituse kohta tehtud avaldust või väidet. „Muu sündmus“, „muu ülevaade“ ning „muu väide“ tähistavad MRP-sse mittepuutuvate teemade kohta käivaid vastavalt sündmust, meenutust/ülevaadet/analüüsi/kommentaari või väidet/avaldust. Oluline

on siinkohal rõhutada, et kajastatud on ainult artiklid, mis sisaldasid viiteid MRP-le, seega näiteks variant „Balti keti mälestusüritus“ ei võrdu ilmtingimata veel vastaval aastal ilmunud kõikide artiklitega, mis kajastavad Balti keti mälestusüritusi.

Kuna kodeerimisjuhendis oli antud punkti all võimalikke variante kokku 18, siis parema näitlikustamise huvides on artiklites mitte esinenud variandid graafikusse kandmata, kuid uurimistulemused omaette on nad ikkagi. Seega ei olnud kolme aasta lõikes ühtegi artiklit, mille fookus oleks olnud järgmine:

- 1) 1999. aastal toimunud MRP mälestusüritus,
- 2) 1999. aastal algselt toimunud MRP mälestusürituse omakorda mälestamine 2009. aastal,
- 3) 2009. aastal ilmunud tagasivaateline artikkel 1999. aasta MRP mälestusürituse kohta,
- 4) algselt 1989. aastal toimunud muu MRP mälestusürituse hilisem mälestusüritus (ehkki 1999. aasta „Postimehes“ sisaldus üks tagasivaateline artikkel 1989. aasta muule MRP mälestusüritusele),
- 5) täiesti muud teemad.

Vaatamata sellele, et 1999. aastal ei toimunud ühtegi „Postimehes“ kajastatud MRP mälestusüritust, leidsid 1999. aastal üks artikkel, mille puhul uudiskünnise ületamise ajendiks oli Balti keti mälestusüritus. Sellest ning eelpool toodud viiest kodeerimisjuhendis kasutatud mitte leidnud variandist järeldub, et MRP komemoratsioon on valdavalt kolmetasandiline: 1) 1939. aastal sõlmitud MRP-ga seotud tagasivaatelised lood; 2) 1989. aastal toimunud Balti kett kui MRP mälestusüritus ning 3) hilisemad tagasivaatelised lood ja mälestusüritused fookusega kas 1939. või 1989. aasta vastavale sündmusele. Ainsad erandid ürituste osas, mis leiavad ka hilisemat mälestamist/meenutamist, on 1979. aasta Balti apell ning 1989. aastal Leningradis toimunud MRP aastapäevale pühendatud miiting.

Võrreldes aga neid kodeerimisjuhendi variante, mis leidsid kasutamist, joonistub välja järgmine dünaamika.

1989. aastal, mil artiklite peateemad jagunesid pooleks MRP-ga seonduvate ning mitteseonduvate vahel, olid vastava jaotusega täielikus kooskõlas ka uudiskünnise ületamise ajendid. Muude peateemadega artiklite puhul oli kaheksal korral üheksast uudiskünnise ületamise ajendiks meenutused/ülevaade/analüüs/kommentaar muu teema kohta ning ühel

juhul muu teemaga haakuv sündmus. Muuks sündmuseks oli „Memento“ kokkutulek ning ülejäänud kaheksast loost viis olid ülevaated/analüüsid Eesti annekteerimisest ning riiklikust staatusest, kahel juhul haakus peateema Eesti taasiseseisvumispüüdlustega ning ühel juhul kirjutati 1968. aasta sündmustest Tšehhoslovakkias.

MRP-d peateemana käsitlevad 1989. aasta artiklid jagunesid järgnevalt: 4 korral oli uudiskünnise ületamise ajendiks Balti kett, 4 korral muu MRP mälestusüritus ning ühel juhul väide MRP kohta (NSV Liidu rahvasaadiku Igor Gräzini väide, et MRP tühistatakse kindlasti). Seega keskendus MRP kajastamine 1989. aastal valdavalt MRP-le pühendatud mälestusüritustele ning täielikult MRP-le keskendunud ülevaateid/analüüse ei olnudki. Sellest võib järeldada, et 1989. aastal oli MRP kajastamine mitte-uudislugudes integreeritud üldiste Eesti ajalugu või tol hetkel käimasoleva taasiseseisvumisprotsessi käsitlevate teemadega.

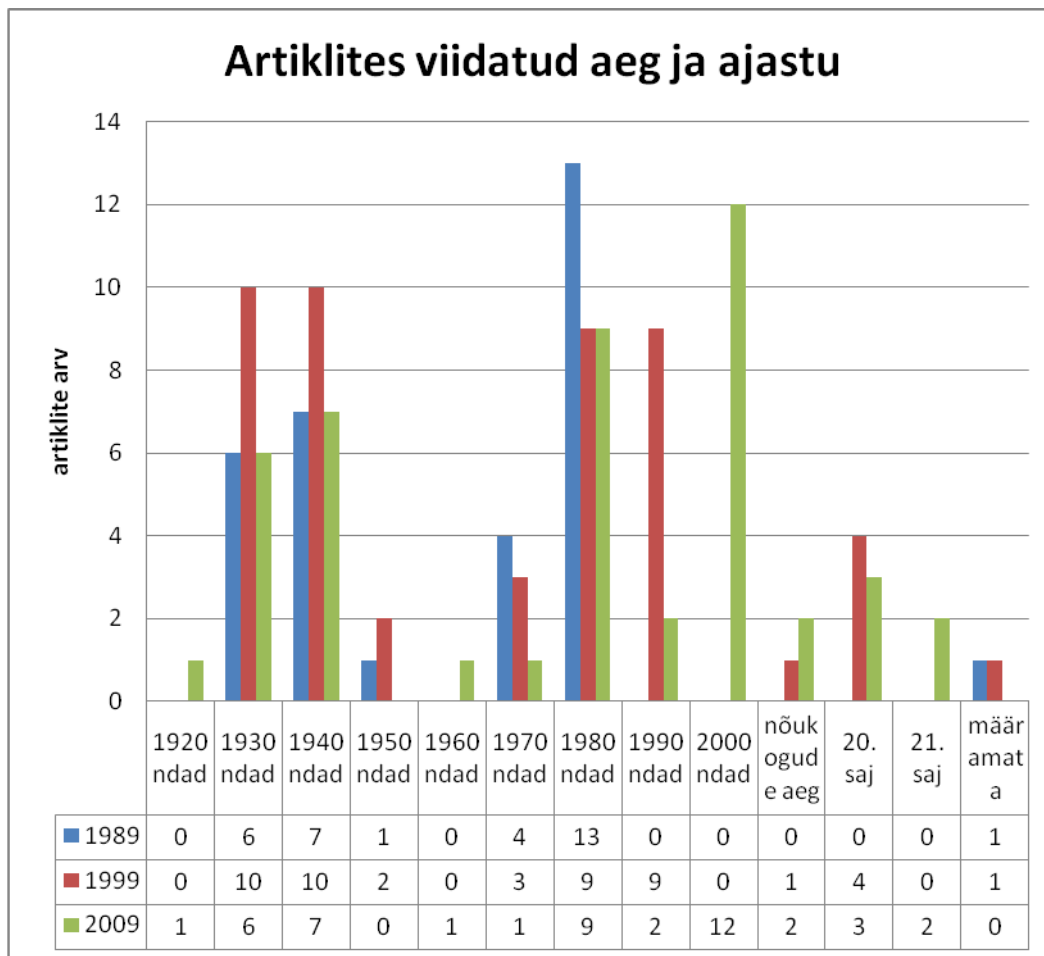
1999. aastal oli artikleid, mille peateema ei olnud MRP-ga seonduv, kokku vaid kolm. Nende seas jagunesid uudiskünnise ületamise ajendid järgmiselt: kaks muu teema kohta käivat väidet ning üks muu teema kohta käiv meenutus/ülevaade/analüüs/kommentaar. Ülejäänud 17-st MRP kohta käivast artiklist moodustasid umbes kolmveerandi (kokku 13) arvamuslimis sisuga tagasisivaatelised lood: 9 lugu MRP kohta, 1 Balti apelli kohta, 2 Balti keti kohta ning üks 1989. aastal aset leidnud muu MRP mälestusürituse kohta (miiting Leningradis). Ülejäänud neljast oli ühe loo puhul uudiskünnise ületamise ajendiks MRP kohta käivad raadio- ja telesaated, ühel juhul oli selleks MRP-ga seonduv väide ning vaid üks lugu oli 1999. aastal aset leidva mälestusürituse kohta, mis sealjuures oli Balti keti mälestusüritus. Seega, kui 1989. aastal oli artiklites, mille uudiskünnis oli seotud MRP-ga, pigem tegemist tol aastal aset leidnud MRP mälestusüritustega, siis 1999. aastal oli valdavalt tegemist MRP-ga seonduvate arvamuslimis sisuga tagasisivaatelistes lugudega. See annab ka tunnistust 1999. aasta mälestusürituste väiksemast mastaabist. Järelikult võib väita, et ajakirjanduse roll mineviku alalhoidjana/edastajana oli 1999. aasta MRP tähtpäevaks suurenenud - MRP-d kajastanud artiklite arv oli suurenenud 2 artikli võrra võrreldes 1989. aastaga ning sealjuures MRP-d peateemana käsitlevate artiklite arv peaaegu kahekordistunud, kuid otseselt päevakajaline MRP mälestusüritus (seegi esmajärgus pühendatud Balti ketile) oli nendest ainult üks.

2009. aasta on mõneti sarnane 1999. aastale. MRP-ga mitteseonduvaid teemasid on samuti kolm, ehkki nende osakaal on pisut suurem, sest 2009. aastal oli kokku 16 analüüsivat artiklit võrreldes 20 artikliga 1999. aastal. Sarnaselt 1999. aastale, on enamike MRP-ga

seonduvate lugude puhul uudiskünnise ületamise ajendiks teemakohane meenutus/ülevaade/analüüs/kommentaar, mille seas on 2009. aastal eristatud vaid kaks erinevat sündmust: 6 arvamuslimu sisuga lugu MRP kohta ning 2 Balti keti kohta. Erinevalt 1999. aastast ei ole enam ühtegi artiklit, mille uudiskünnise ületamise ajend oleks seotud 1979. aasta Balti apelliga või muu 1989. aasta mälestusüritusega. Seega on 2009. aastal võimalik näha trendi MRP mälestamise kontsentreerumisel kahele ajaloolisele sündmusele: 1939. a. sõlmitud MRP ning vaid üks selle mälestusüritustest, 1989. a. Balti kett. Lisaks neile artiklitele on 2 loo puhul tegemist MRP-ga seotud kultuurisündmusega ning 2 loo puhul tegemist konkreetselt MRP mälestusüritusega. Seega polnud 2009. aastal analüüsitavates artiklites mitte ühtegi lugu Balti keti mälestusürituse kohta (1999. aastal oli üks lugu tol aastal toimunud Balti keti mälestusürituse kohta). Põhjus ei seisne siinkohal mitte selles, et 2009. aastal ei toimunud enam Balti keti mälestusüritust, vaid vastavasisulistes artiklites (ning ka lihtsalt Balti ketti meenutavates artiklites) lihtsalt ei olnud enam viiteid MRP-le või selle aastapäevale kui Balti keti korraldamise peamisele ajendile. Ühtepidi on küll 2009. aastal unustusehõlma vajunud nt Balti apell ja muud varasemad mälestusüritused peale Balti keti, kuid teisest küljest hakkab ka Balti kett ise nii-öelda MRP-d unustama.

Seega ilmneb kokkuvõtvalt tendents, kus 1989. aastal on MRP-d mainitud rohkem eripalgelisemates artiklites, kusjuures arvamuslimu sisuga lugudes ei olegi fookuseks üldse MRP ning need artiklid, kus MRP-ga seonduv on fookuses, keskenduvad tol aastal toimunud mälestusüritustele. 1999. aastal moodustasid valdava enamuse MRP-ga seonduvatest lugudest arvamuslimu sisuga lood, mille fookus oli seotud nii MRP kui mitme selle mälestusüritusega. 1999. aastal toimunud mälestusürituste kohta käivad lugusid oli vaid üks, mis oli ka Balti keti kohta. 2009. aastal oli MRP kajastamine muutunud MRP-keskseks – enamus artikleid olid arvamuslimu sisuga lood MRP kohta ning eelkõige seetõttu, et muud mälestusüritused peale Balti keti on jäänud unustusehõlma, kuid ka Balti kett ise on hakanud elama nii-öelda oma elu.

4.3 Aeg ja ajastu

Graafik 5. Artiklites leiduvad MRP-ga seonduvad ajalised viited.

MRP-ga seonduvate ajaliste viidete puhul on täheldatav teatav sarnasus/loogika aastate lõikes. Enim on viitamist leidnud järgmised ajastud: 1930ndad ja 1940ndad (tõenäoliselt kuna nendesse ajastutesse mahtusid vastavalt 1939. a. sõlmitud MRP ning Teine maailmasõda), 1980ndad (1989 kui Balti keti toimumisaasta) ning tänapäev ehk 1989. aasta puhul 1980ndad, 1999. aasta puhul 1990ndad ning 2009. aasta puhul 2000ndad. Mõningaid viiteid on saanud ka 1970ndad, ehk seetõttu et sellesse kümnendisse mahtus 1979. a. Balti apell, kuid ülejäänud kümnendid – 1920ndad, 1950ndad, 1960ndad on saanud vaid üksikuid viiteid, mistõttu võib neid pidada teisejärgulisteks. Siiski on aastate lõikes ka teatud erinevusi.

1989. aastal oli kõige enam artikleid, mis viitasid 1980ndatele (kokku 13), mida oli sisuliselt kaks korda rohkem kui artikleid, mis viitasid 1940ndatele (7) ning 1930ndatele (6). 1989.

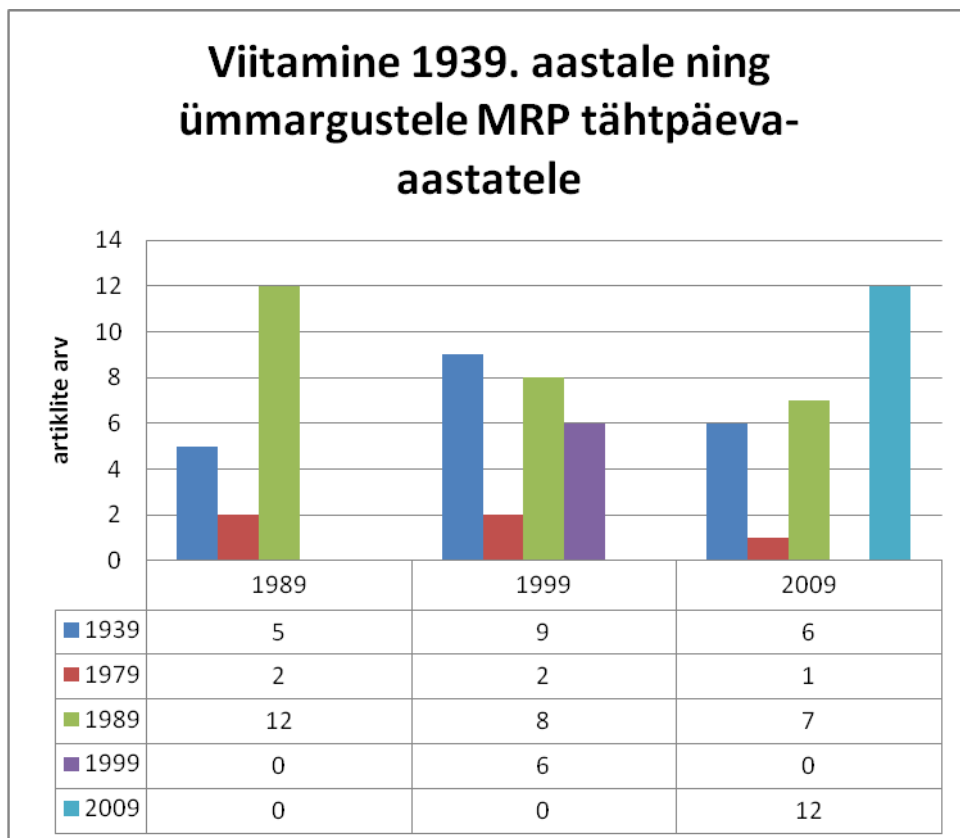
aastal on 4 artiklis viidatud ka 1970ndatele, millele viitavate artiklite arv 1999. ning 2009. aastal on langenud (vastavalt 3 ja 1 artiklit).

1999. aasta artiklite puhul on huvitav asjaolu, et neljale kõige enim viiteid saanud aastakümnele (1930ndad, 1940ndad, 1980ndad ning 1990ndad) on seda tehtud sisuliselt võrdses arvus artiklites – kas üheksas või kümnes. Seega ei ole 1999. aasta puhul võimalik välja tuua kümnendit, mille seostamist MRP-ga oleks eelistatud teistele.

2009. aasta artiklites on jätkunud muster, et suurimad on artiklite arvud, kus on viidatud 1930ndatele, 1940ndatele, 1980ndatele ning kaasajale. Võib väita, et vaatamata kahele artiklile 2009. aastal, mis viitavad 1990ndatele, on see aastakümme 2009. aasta lehtedes muutunud samasuguseks teisejärguliseks aastakümneks, nagu seda on 2009. aasta puhul ka 1920ndad, 1960ndad ning 1970ndad (kõigile on viidatud ühes artiklis) ning 1950ndad, millele ei ole viidatud üheski artiklis.

Nõukogude ajale/külmale sõjale/raudse eesriide ajale või mõnel muul moel viitamisele ligi pool sajandit kestnud maailmakorrale on viidatud vaid üksikutes artiklites - üks artikkel nii 1999. kui 2009. aastal. Huvitav on asjaolu, et 1989. aastal sellele perioodile, mis tolleks hetkeks ei olnud veel minevik, sellist viitamist ei leidnud. Pigem oli toona viidatud Nõukogude okupatsioonile ning selle algusele.

Samuti on sarnasus 1999. ning 2009. aasta artiklite vahel seoses viitamisega tervele sajandile (20. ja 21. sajand), mida aga ei leia 1989. aasta artiklitest. 1999. aastal oli 4 artiklis viidatud 20. sajandile ning 2009. aastal oli 3 artiklis viidatud 20. sajandile ja 2 artiklis viidatud 21. sajandile. Seega võib väita, et nii 1999. ja 2009. aastal on hakatud seoses MRP-ga tegema ka suuremaid ajalisi üldistusi.

Graafik 6. Viitamine 1939. aastale ning ümmargustele MRP tähtpäeva-aastatele.

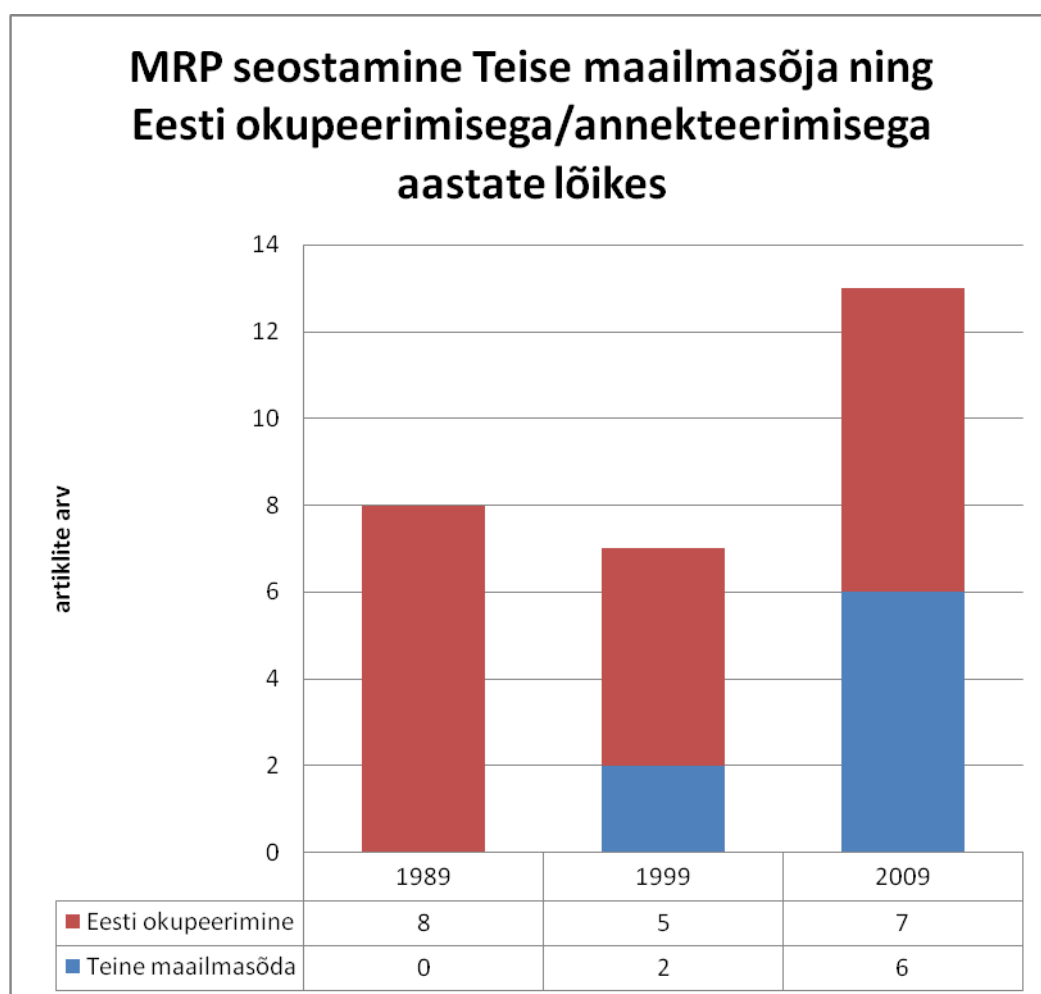
Antud graafikus on välja toodud aastate lõikes viited MRP sõlmimise aastale ning selle ümmargustele tähtpäeva-aastatele. Graafikusse on Balti apelli tõttu kantud ka 1979. aasta, ehkki vastava aasta artikleid töös analüüsitud ei ole. Oluline on aga täheldada, et artiklites esinenud viited vastavatele aastatele ei ole tingimata seotud MRP aastapäevaga seonduvaga - need viited võivad olla seotud ka antud aastatel aset leidnud muude üritustega, mis on artiklites mingil viisil MRP-ga seostatud. Samuti ei hõlma viited 1939. aastale endas MRP sõlmimise kuupäeva.

Sellest graafikust järelduv põhiline erinevus võrreldes üldise ajalise kontekstiga, millesse MRP artiklites on paigutatud (vt Graafik 5), seisneb 1999. aasta näitajates. Ehkki 1999. aastal oli 1930ndaid, 1980ndaid ja 1990ndaid mainitud sisuliselt võrdselt, siis konkreetsete MRP-ga seonduvate aastate puhul on kõige enam viidatud 1939. aastale, seejärel 1989. aastale ning 1999. aastale on viidatud kõige vähem (vastavate artiklite arvud on 9, 8 ja 6).

1989. ja 2009. aasta puhul on sarnane, et kõige rohkem on artikleid, mis on viidanud tol hetkel käesolevale aastale (mõlemal juhul 12 artiklit), millele järgneb 2009. aastal 1989.

aastale viidanud artiklite arv (7) ning seejärel mõlemal aastal 1939. aastale viidanud artiklite arv (1989. aastal 5 artiklit ning 2009. aastal 6 artiklit). Kõnekas on asjaolu, et 2009. aastal ei olnud ühtegi artiklit, mis oleks viidanud konkreetselt 1999. aastale, mistõttu joonistub 2009. aastaks selgelt välja tendents, kus MRP-ga seonduvad kõige enam kolm aastaarvu: 1939 kui pakti sõlmimise aasta, 1989 kui pakti 50. aastapäev ning parajasti käesolev aasta. See omakorda on üldises vastavuses ka aastakümnetega, millesse ajalised seosed MRP-ga paigutuvad.

Graafik 7. MRP seostamine Teise maailmasõja ning Eesti okupeerimisega/annekteerimisega aastate lõikes.

Lisaks üldisele ajalisele kontekstile, millesse MRP on paigutatud, on oluline vaadelda MRP seostamist artiklites ka kahe sündmusega, millega seda Eesti ajalookäsitluses tavaliselt seostatakse – Teine maailmasõda ning Eesti okupeerimine/annekteerimine. Jättes kõrvale

okupatsiooni ning anneksiooni defineerimise, olen selle kategooria alla koondanud viited 1939.-1940. aasta sündmustele (nt baaside leping, juunipööre), mis seostavad omavahel MRP ning Eesti suveräänsuse katkemise või piiramise. Kuna ajalooliste sündmuste omavaheline seostamine on tihtipeale tõlgendamise ja perspektiivi küsimus, siis olen illustratiivse materjalina välja toonud ka vastavad tsitaadid artiklitest. Allajoonitud kohad on minupoolne oluliste fraaside rõhutamine. Tsitaadi järel sulgudes olev number on viide artikli järjekorranumbrile Lisas 1.

Aastate lõikes võrrelduna ilmneb järgmine dünaamika: kui 1989. aastal oli MRP seostatud ainult Eesti iseseisvuse katkestamisega Nõukogude Liidu poolt, siis 1999. ning 2009. aastal on pidevalt tõusnud MRP-d Teise maailmasõjaga seostanud artiklite arv. 2009. aastaks oli MRP-d nende kahe sündmusega seostatud enam-vähem võrdses arvus artiklites. MRP-d kas ühe või mõlema sündmusega seostanud artiklite koguarv jagunes aastate lõikes järgmiselt: 1989. aastal kokku 8, 1999. aastal 6 ning 2009. aastal 10 artiklit. Seega on olenemata langusest 1999. aastal 2009. aastaks kasvanud nii vastavate artiklite arv kui osakaal võrreldes 1989. aastaga.

1989. aasta eripäraks on see, et kõik 8 artiklit seostavad MRP Eesti iseseisvuse kaotamisega, kuid üheski ei seostata MRP-d Teise maailmasõja puhkemisega. Nelja artikli puhul on kõnelejaks õigusteadlased, kolmel juhul on tegemist poliitikutega ning ühel juhul MRP mälestusürituse korraldajaga.

„Homme möödub 50 aastat päevast, mil pandi alus Eesti okupeerimisele ja annekteerimisele.“ (6)

„MRP on üks faktoreid süüütõendite ahelas, mis kinnitavad, et /.../ 1940. aastal Eesti annekteeriti.“ (8)

„/.../ Europarlament mõistab hukka asjaolu, et Molotovi-Ribbentropi pakti sõlmimise järel need seni sõltumatud ja neutraalsed riigid 1940. aastal okupeeriti ja et see okupatsioon kestab. [artikli autori rõhutus – K.M] /---/ Nii kinnitatakse näiteks Europarlamendi 1988. aasta resolutsioonis Balti riikide sõltumatusest /.../ veel kord, et Ühenduse liikmesriigid /.../ ei ole iialgi tunnustanud Balti riikide annekteerimist Nõukogude Liidu poolt, mis oli 1939. aasta Hitleri ja Stalini vahelise pakti tagajärg („Looming“, 1989/3, lk. 429).“ (9)

„Püüame MRP sobinguga annekteeritud rahvaid pidevalt aidata“ (12)

„Leedu, Läti ja Eesti „nõusolek“ Stalini ja Hitleri sobingute elluviimiseks saadi relva ähvardusel ja on kehtetu. /---/ See koosnes nõudmisest sisse lasta Punaarmee väeüksused, nende sisseviimisest, ultimaatumist Punaarmee üksuste piiramatu sisseviimise nõudega, sunnitud valitsusevahetusest jne.“ (11)

Ehkki Nõukogude okupatsioon tähendas samaaegselt Eesti iseseisvuse katkemist, on oluline täheldada, et MRP seostamine just nimelt Eesti iseseisvusega teenis 1989. aastal eestlaste kollektiivse mälu „identiteediprojekti“ huve, kuna MRP õigustühiseks kuulutamise abil loodeti taastada ka Eesti iseseisvus. Seda tendentsi illustreerivad järgmised kolm tsitaati:

„Õieti tuleks juriidilist analüüsi alustada veelgi kaugemalt ja nimelt 1939. aastast, mil sõlmiti Molotovi-Ribbentropi pakt ja kirjutati alla selle lahutamatuks osadeks olevad kuritegelikud salaklauslid, mille alusel NSVL-i valitsus esitas Eesti Vabariigile ultimaatum ja sõjalise jõuga ähvardades sundis nõustuma Nõukogude väekontingentide paigutamisega Eesti Vabariigi territooriumile. See oli esimene samm Eesti Vabariigi suveräänsuse piiramisel.“ (14)

„MRP salaprotokolli tühistamine Nõukogude Liidu valitsuse poolt on erakordselt tähtis poliitiline samm, mille astumist me taotleme ja loeme vältimatuks. Samas peame endile aru andma, et sellest ei tulene Teise maailmasõja tulemusena välja kujunenud riigikorralduse või riiklike suhete süsteemi ümberkujundamist /.../. Kuid me ei eita, et MRP salaprotokolli tühistamisest ja Eesti Riigivolikogu poolt 1940. a. juunis vastuvõetud aktide õigusliku aluse ümberhindamisest võib tuleneda Eesti praeguse juriidilise staatuse muutumine.“ (10)

„Mõistagi saab eesmärk olla vaid üks – rahva riikliku enesemääramise õiguse ja tahte vaba avaldamise võimalikkuse taastamine nii normatiivsel tasandil kui ka tegelikkuses. Nimetatud eesmärki ei tule mõelda kui enne Molotovi-Ribbentropi sobingut 1939. aastal eksisteerinud Eesti Vabariigi taastamist endisel kujul. Eesti Vabariik ei ole taastatav sel kujul, nagu ta eksisteeris enne 1940. aasta juunit ja isegi enne 1939. aasta Nõukogude ultimaatumitele alistumist.“ (18)

1999. aastal oli küll arvuliselt vähem selliseid artikleid, milles MRP-d nähti kas Teise maailmasõja või Eesti okupeerimise/annekteerimise põhjusena, kuid erinevalt 1989. aastast võib 1999. aasta puhul täheldada MRP seostamist ka Teise maailmasõjaga. Vastav seos esines kahes artiklis (ehkki ühes koos viitega Eesti okupeerimisele). Kõnelejatest seostasid MRP-d okupatsiooniga üks ajakirjanik (kasutades allikana poliitikut), ajaloolane, advokaat ning MRP mälestusürituses osaleja (Balti apell, Enn Tarto).

„Kaitseminister Jüri Luige sõnul on Molotovi-Ribbentropi pakt (MRP) poliitiline küsimus niikaua, kuni leidub neid, kes seavad kahtluse alla tõsiasja, et NSV Liit okupeeris Eesti Teise maailmasõja künnisel.“ /---/ Luik peab aga MRP-d Eestile kurvaks ajalootähiseks, mis märgib traagiliste sündmuste algust ja mille mälestusel ei tohi lasta tuhmuda.“ (24)

„Ma arvasin, et MRP oli surmalööök Eesti iseseisvusele, õnneks aga mitte. Olen õnnelik, et see pakt on saanud tänapäeval just sellise hinnangu nagu ta on saanud.“ (26)

„Keegi ei vaidle, et need paberid valmistasid ette Balti riikide okupeerimise ja annekteerimise.“ (27)

„Kongressi rahvusvaheliste suhete esimehe Benjamin Gilmani sõnul peab Venemaa tunnistama ebaseaduslikuks ja kehtetuks MRP-l põhinenud Nõukogude Liidu okupatsiooniaastad Eestis, Lätis ja Leedus.“ (29)

Ainult Teise maailmasõjaga on MRP seostanud ajakirjanik ning ühes artiklis, milles esineb nii ajakirjaniku originaaltekst kui poliitiku tsitaat, on esindatud mõlemad vaated.

„Leping saatanaga – sellist pealkirja kannab lehe üks artikkel, mis räägib täna 60 aastat tagasi sõlmitud Molotovi-Ribbentropi paktist. Pakt avas tee Teisele maailmasõjale.“ (28)

„MRP sõlmimist on peetud Teise maailmasõja puhkemise üheks peapõhjuseks. /---/ Varem välisministrina ametis olnud Luige arvates on MRP mõjutanud suhteid negatiivselt, sest MRP valmistas ette Eesti okupeerimist Venemaa poolt.“ (25)

2009. aastal on üldpilt kõige mitmekesisem. Kokku 10 artiklit jagunevad järgmiselt: 4 artiklis on MRP seostatud Eesti okupeerimisega/annekteerimisega, 3 artiklis on see seostatud nii Teise maailmasõja kui Eesti okupeerimisega/annekteerimisega ning 3 artiklis ainult Teise maailmasõjaga. Sealjuures ei ole MRP-d käsitletud mitte ainult Eesti vaatepunktist, vaid mitmel juhul on üritatud näha MRP-d ka laiemas kontekstis – tuues välja kas Nõukogude Liidus/Venemaal levinud arvamusi MRP kohta või vaadeldes MRP-d geograafiliselt laiemas kontekstis kui ainult Eesti/Baltikum.

MRP on seostanud Eesti okupeerimisega/annekteerimisega kolm ajakirjanikku ja üks Balti ketis osaleja.

„Kui Teise maailmasõja järgne olukord – ka Eesti jaoks tegelik põhjus, miks MRP meie jaoks kondiks kurgus on – üldse Lääne-Euroopas moraalse probleemina heiastub, siis on see Jalta kokkuleppe pärast. /---/ Ükskõik kui vähe Deutscher meile meeldiks, osutab ta valusalt, et MRP ei võtnud mitte demokraatiat ega õigusriiki, vaid iseseisvuse.“ (46)

„Filmi juhatab sisse Jossif Stalini „esinemine“ Tallinna lauluväljakul, kus diktaator rõhutas, et kui poleks olnud tema alluva Molotovi kokkulepet Ribbentropiga, siis poleks ka võimalikuks osutunud Eesti Vabariigi taassünd.“ (49)

„On loomulik, et Eestis näeme MRP-d koos salaprotokollidega eelkõige tööriistana, mida rakendati meie iseseisvuse võtmisel.“ (51)

„Niisiis, üheks vabaduse võtmeks oli arhiivi peidetud ja mahavaikitud 1939. aasta Molotovi-Ribbentropi pakti salaprotokoll.“ (40)

MRP-d seostavad nii Teise maailmasõja kui Eesti okupatsiooniga/anneksiooniga üks ajakirjanik, ajaloolane ja poliitik, vaadeldes MRP-d taaskord laiemast perspektiivist. Geograafiliselt ei ole MRP-d seostatud mitte ainult NSVL-i ja Saksamaa vahel sõlmitud lepinguga ning selle mõjudega Eestis/Baltikumis, vaid see on seostatud ka Ida-Euroopa või Euroopaga üldisemalt.

„See pakt andis Hitlerile võimaluse päästa valla Teine maailmasõda, hävitas miljoneid inimesi ning surus Ida-Euroopale peale kommunistliku diktatuuri kogemuse, mille mõjusid on tunda tänapäevani.“ (44)

„Need jämedad jooned, mis veeti paarile kaardilehele Moskva Kremlis 23. augusti hilisõhtul 70 aastat tagasi, need allkirjad, mis anti sealsamas mitmele paberile, otsustasid Euroopa saatuse – kus pooleks tosinaks aastaks, kus koguni pooleks sajandiks. Kaheksa päeva hiljem algas Teine maailmasõda. /---/ Molotovi-Ribbentropi pakti salaprotokoll tegi võimalikuks iseseisva Eesti riigi hävitamise ja tõi rahvale kohutavaid kannatusi. /---/ MRP rusuva varju all nõustusid Eesti riigijuhid baaside lepinguga ehk Punaarmee laskmisega riiki.“ (45)

„Leppe salaprotokollide olemasolu oli ka kõigile kahtlejaile kindlaks tõendiks meie iseseisvuse järjepidevusest ilmasõjajaeelsete vabariikidega ja sellest, et aastakümned Nõukogude Liidu koosseisus olid vägivaldne okupatsioon, mitte Balti rahvaste vaba valik. /---/ Ent miks on meie idanaabril nii raske tõde kommunistide ja natside sobingust omaks võtta? /---/ Asjaolu, et Hitleri maailmavallutuslikud plaanid said reaalsuseks suuresti tänu Nõukogude liidrite heakskiidule ja aktiivsele toetusele, lööb sellesse ajalookäsitlusse valusa mõra. See, et Moskva sai sobingust Hitleriga tuge omaenda röövvalitustele, annab eelkirjeldatud kangelas müüdile aga veel valusama hoobi, mida omakorda tugevdab tõsiasi, et Ida-Euroopa natsismist vabastamine tõi neile rahvastele vabaduse asemel aastakümnete pikkuse okupatsiooni.“ (48)

Artiklites, kus MRP on seostatud ainult Teise maailmasõjaga, on kõnelejateks kaks ajakirjanikku ning üks muu ekspert (Balti Venemaa uurimise keskuse juht Vladimir Juškin).

„Hitler sõlmis pakti Venemaaga selleks, et õiendada arveid Poolaga ja alustada sõda Läänerindel. Ning Venemaa aitas sellele kaasa.“ (47)

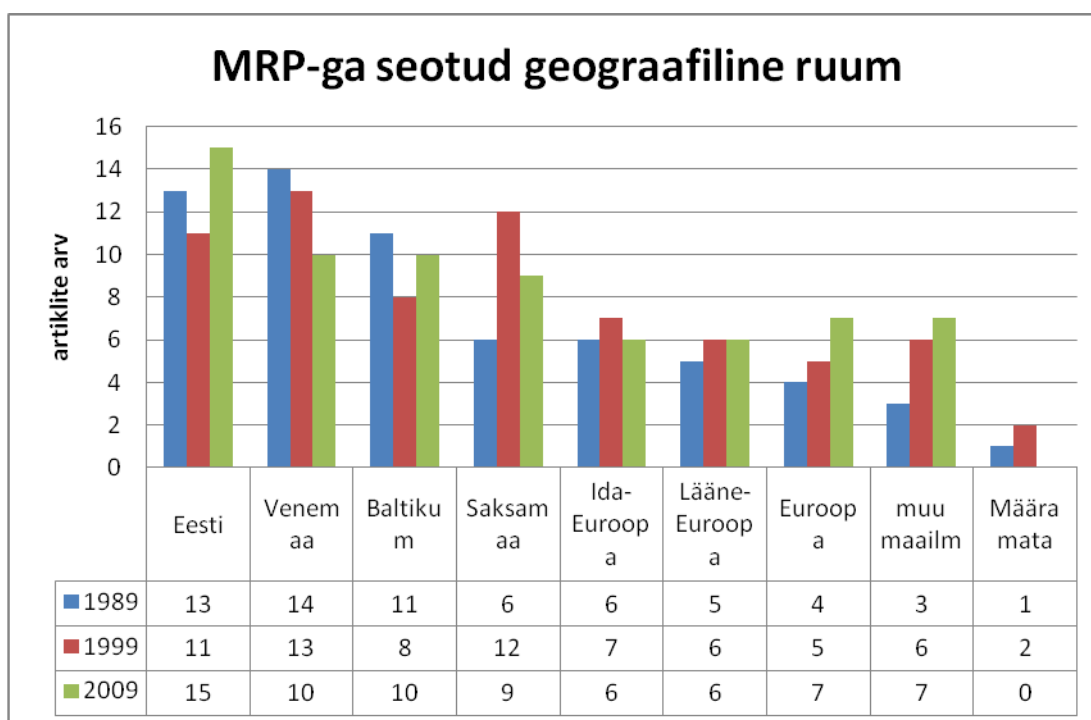
„1939. aasta 23. augustil vajutasid Hitler ja Stalin koos päästikule, vallandades laviini, mis hävitas enneolematul hulgal elusid... ja ellujäänute eluteid. Venemaa kommunistide ja Saksamaa natsionaalsotsialistide keskel sündinud surmav kultuur sõitis tankiroomikute kolinal üle piiride, eestlaste ja teiste Euroopa rahvaste õuele.“ (41)

„Enamik venemaalasi kaldub pidama Molotov-Ribbentropi pakti sõlmimist arukaks sammuks, millega Jossif Stalinil õnnestus sõda edasi lükata ja võita aega armee ümberrelvastamiseks. /---/ Üheksa protsenti küsitletuist pooldab versiooni, mille järgi

lootis Stalin, et Saksamaa ja teiste lääneriikide vaheline sõda nõrgestab Euroopat ning avab tee kommunismi levikule.“ (43)

Kokkuvõttes ilmneb erinevus ühelt poolt 1989. aasta ning teiselt poolt 1999. ja 2009. aasta vahel. 1989. aastal oli MRP seostatud ainult Nõukogude Liidu poolse Eesti okupeerimisega/ annekteerimisega või üldiselt Eesti iseseisvuse katkemisega. 1999. ja 2009. aastal oli MRP-d lisaks sellele seostatud ka Teise maailmasõjaga. 1999. ja 2009. aasta võrdluses on viimane oma käsitluselt tunduvalt mitmekesisem – lisaks MRP seostamisele kummagi sündmusega, on edasi antud ka erinevad vaatenurgad.

4.4 Geograafiline ruum

Graafik 8. MRP-ga seotud geograafiline ruum.

Antud graafikus on riigid ja piirkonnad toodud välja artiklite arvu, mitmes neid mainitud oli, kolme aasta aritmeetilise keskmise arvu kahanemise järjekorras. Kolme aasta peale on kokku keskmiselt kõige rohkem mainitud Eestit, Venemaad, Baltikumi ja Saksamaad. See on igati ootuspärane, sest Eesti ja Baltikum on nii-öelda meie mätas ning Venemaa ja Saksamaa (ning nende eelkäijad) on riigid, mille vahel MRP sõlmiti. Võrreldes aga neid nelja kategooriat

kolme aasta lõikes joonistub välja huvitav pilt, mis on iga aasta puhul erinev ning milles mingisugust ühesuunalist tendentsi ei ole.

1989. aasta puhul joonistub sellest nelikust selgelt välja Saksamaa nii-öelda alamainitus võrreldes ühest küljest nii Eesti kui Baltikumiga, kuid ka Venemaaga, vaatamata sellele, et Saksamaa ja Venemaa vahel MRP just sõlmitigi. 1989. aastal on Venemaad maininud artiklite arv üle kahe korra suurem kui Saksamaa puhul (vastavalt 14 ja 6 artiklit). See võib olla seletatav 1989. aasta ajastu spetsiifikaga – nagu juba uudiskünnise ületamise ajendist välja tuli, ei olnud 1989. aastal mitte ühtegi konkreetset MRP-le pühendatud analüüsi/ülevaadet. MRP temaatika oli laias laastus jagunenud kas 1989. aastal aset leidnud mälestusürituste kajastamise või üldist Eesti lähiajalugu ning toonast kaasaega (taasiseseisvumisprotsessi) käsitlevate artiklite vahel. See omakorda tähendab, et toonased Eestis/Baltikumis toimunud MRP mälestusüritused mainisid suurema tõenäosusega vastavalt Eestit/Baltikumi ning Eesti ajalugu ja taasiseseisvumisprotsessi käsitlevad artiklid mainisid tõenäoliselt rohkem Venemaad/Nõukogude Liitu. Võrreldes Venemaa/Nõukogude Liiduga oli tol ajajärgul Eesti autoritel Saksamaaga seonduvaid kajastamist/analüüsimist vajavaid teemasid vähem.

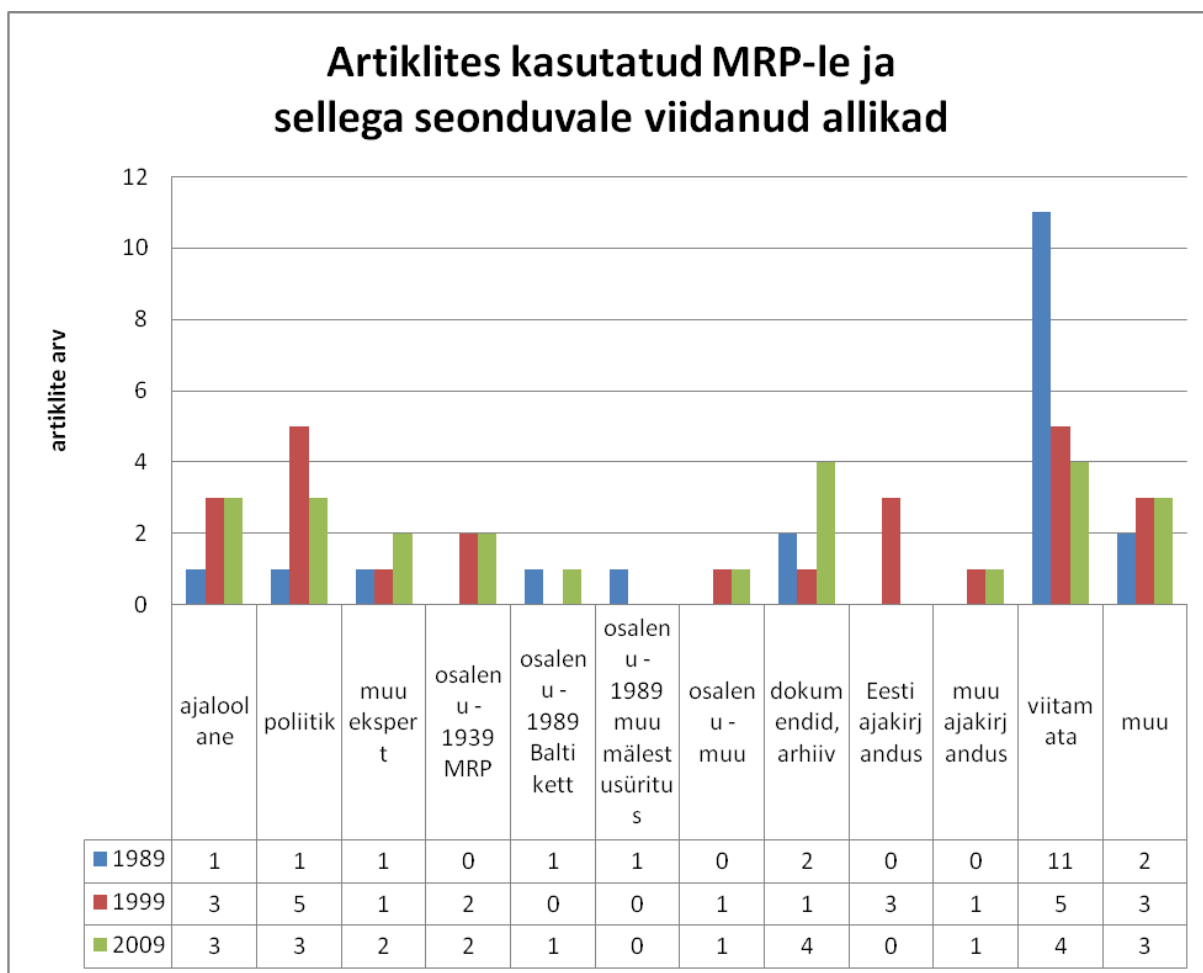
1999. aasta puhul ilmneb, et nii Venemaad kui Saksamaad maininud artiklite arv on kõrgem kui Eestit või Baltikumi mainivate artiklite arv. See on põhjendatav näiteks 1999. aasta artiklites kõnelejatega (vt pt 4.6 Kõnelejad), mille puhul 1999. aastat eristab 1989. ja 2009. aastast suurem hulk ajaloolasi kui kõnelejad, kes tõid muidu üldistavasse ajakirjandusdiskursusesse oma eriala täpsust ja detailsust. Vastavate artiklite hulk oli 1989. aastal 0, 1999. aastal koguni 8 ning 2009. aastal 1. Seitse ajaloolase kirjutatud lugu 1999. aastal olid Jüri Anti järjejutt MRP kohta, mis käsitles läbivalt pakti mõlemaid osapooli. Samuti tasub täheldada, et 1999. aastal oli Saksamaad maininud artiklite arv kaks korda suurem kui 1989. aastal ning kolmandiku võrra suurem kui 2009. aastal.

2009. aastal oli kõige kõrgem mainimiste arv Eesti puhul, järgnesid sisuliselt võrdselt Venemaa, Baltikum ja Saksamaa ühtse grupina ning nende järel ligikaudu võrdsetena ülejäänud piirkonnad. See annab ehk tunnistust MRP nii-öelda lokaliseerumisest - erinevalt 1989. aastast, kui Eesti kuulus veel Nõukogude Liitu, oli toona rohkem päevakorras ka Venemaa-temaatika ning erinevalt 1999. aastast ei ole 2009. aastal ei Venemaa ega Saksamaa saanud rohkem tähelepanu kui Baltikum.

Geograafilise ruumi puhul on märkimisväärne täheldada veel järgmist asjaolu. Vaatamata sellele, et lähtuvalt nii-öelda meie mättast võiks eeldada, et Ida-Euroopat või selle riike maininud artiklite arv oli suurem kui Lääne-Euroopat või sealseid riike maininud artiklite arv, olid need näitajad sisuliselt võrdsed. Seega ei saa väita, et pool sajandit eraldatust Ida- ja Lääne-Euroopa vahel oleks kallutanud MRP kajastamise üldist konteksti.

4.5 Allikad

Graafik 9. Artiklites kasutatud MRP-le ja sellega seonduvale viidanud allikad.

1989. aasta artiklites MRP-le või sellega seonduvale viidanud allikate puhul torkab kõigepealt silma suur artiklite hulk (11), milles MRP-le või sellega seonduva puhul ei ole viidatud ühelegi allikale. See näitaja on sisuliselt kaks korda suurem kui 1999. aastal (5) ning pea kolm korda suurem kui 2009. aastal (4). Üheks põhjuseks võib olla 1989. aastal olnud

suur hulk artikleid (pooled ehk 9 artiklit 18-st), mille peateema ei olnud üldsegi MRP-ga seonduv. Nende puhul oli autoritel ilmselt vähem vajadust millegile MRP-ga seonduvale viidata. Ülejäänud allikad jaotuvad 1989. aastal sisuliselt võrdselt vähese esindatusega: kaks korda on viidatud dokumentidele ning muudele allikatele (Balti keti korraldamisse kaasatud bussifirmad ning Nõukogude-aegne raamat Eesti NSV ajaloost) ning ühel juhul on viidatud ajaloolasele, poliitikule, muule eksperdile, Balti ketis osalenule/pealtnägijale/organiseerijale ning muus 1989. aastal aset leidnud MRP mälestusüritusel osalenule/pealtnägijale/organiseerijale. Kordagi ei ole aga viidatud 1939. aasta MRP sõlmimisega seonduvatele allikatele, nt mälestusraamatu või mõne muu kirjaliku allika kaudu tollest ajastust. Seega võib pidada 1989. aastal viidatud allikaid ning nende vähest hulka pidada ajastu spetsiifikaks, kuna võimalikud MRP-le viitavad allikad ei olnud veel niivõrd kättesaadavad kui taasiseseisvunud Eestis. Teisalt aga annab see tunnistust kõnelejate suuremast autoriteetsusest kajastada auditooriumile MRP-ga seonduvat.

1999. ning 2009. aastal oli erinevalt 1989. aastast kahel korral viidatud 1939. aasta sündmuses osalenule/pealtnägijale/organiseerijale. Aastal 1989 kasutati kahes artiklis allikatena sama aasta (1989) üritustes osalejaid. Seevastu 1999. ja 2009. aastaga on süvenenud tendents mitte kasutada allikatena MRP mälestusüritustes osalejaid/pealtnägijaid/organiseerijaid. Kui 1989. aasta lehtedes oli võimalik kirjeldada sündmusi kuni aastani 1989, siis 1999. ja 2009. aastal juba kuni vastavate aastateni. Seega oleks 1999. aastal saanud allikatena kasutada sündmustes osalejaid aastatest 1989 ja 1999 ning aastal 2009 oleks saanud kasutada allikaid aastatest 1989, 1999 ning 2009. Kuid reaalselt ei viidatud 1999. ning 2009. aastal peaaegu mitte ühte kordagi vastavatel aastatel toimunud mälestusüritustes osalejatele/pealtnägijatele/organiseerijatele. Ainult ühes artiklis 2009. aastal viidati Balti ketis osalejale. Ehkki MRP-ga seotud sündmusi isiklikult kogenud inimesi ei ole aastate lõikes kunagi allikatena märkimisväärselt kasutatud, on need vähesed viited just 1939. ning 1989. aastaga seoses. See omakorda näitab ka 1939. ning 1989. aasta sündmuste olulisust MRP mälestamises.

1999. ning 2009. aastal on võimalik täheldada ajaloolastele ning poliitikutele kui allikatele viitamise suurenemist. Kui 1989. aastal oli mõlemale viidatud vaid ühel korral, siis ajaloolastele oli 1999. aastal viidatud 3 korral ning poliitikutele 5 korral, 2009. aastal nii ajaloolastele kui poliitikutele 3 korral. Lisaks ajaloolastele ja poliitikutele on 2009. aastal

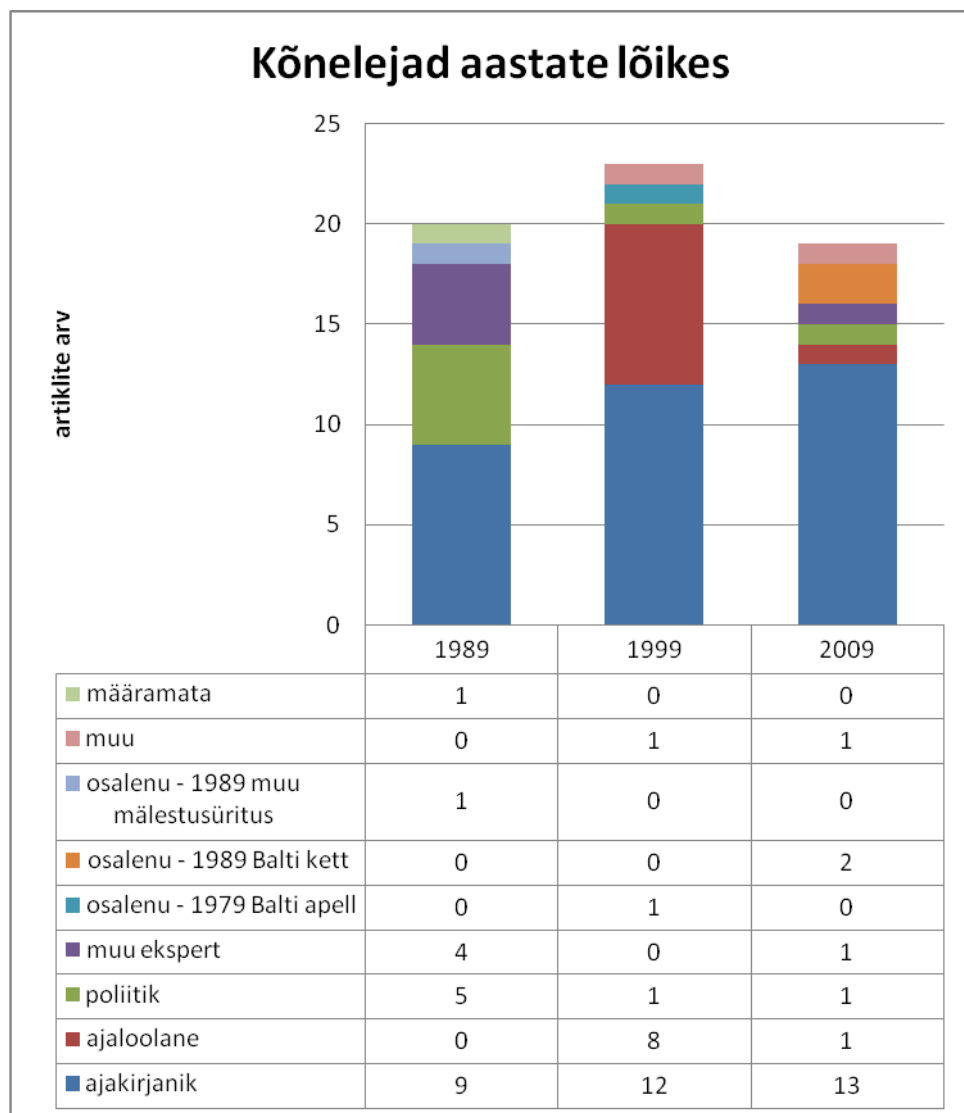
võrreldes 1989. aastaga tõusnud ka dokumentidele viidanud artiklite arv. Kui 1989. aastal oli vastavaks näitajaks 2, siis 2009. aastal 4. Vahepealsel, 1999. aastal oli vastavaks artikleid üks.

Mis puudutab aga viitamist ajakirjandusele, siis selles ühest trendi näha ei ole. 1989. aastal ei olnud ühtegi sellist artiklit. 1999. aastal olid neid aga kokku 4, millest 3 viitasid Eesti ajakirjandusele rubriigi „Postimees 10 aastat tagasi“ raames ning 1 artikkel viitas muule ajakirjandusele rubriigis „Maailma press“. 2009. aastal oli üks artikkel, mis viitas muule ajakirjandusele.

Täiesti muudele allikatele viidanud artiklite arv on aastate lõikes püsinud stabiilsena. Aastal 1989 oli kaks sellist viidet (Balti keti korraldamisse kaasatud bussifirmad ning Nõukogude-aegne raamat Eesti NSV ajaloost). 1999. aastal oli vastavaid allikaid kolm (üldine viide publikatsioonidele, endine poliitvang Jüri Pentmann ning siseministeeriumi pressiesindaja). 2009. aastal oli muid allikaid samuti kolm: kirjanik, politseiprefektuuri pressiesindaja ning viide Nõukogude publikatsioonile „Ajaloo võltsijad“.

Kokkuvõtvalt võib väita, et kõiki aastaid iseloomustab madal osalejatele kui allikatele viitamine. Kui 1989. aastal oli kõige enam allikatele mitte viidanud artikleid, siis nii 1999. kui 2009. aastal oli selle arvelt suurenenud ajaloolastele ja poliitikutele viidanud artiklite arv. Neile lisaks oli suurenenud veel 1999. aastal ajakirjandusele ning 2009. aastal dokumentidele viidanud artiklite arv.

4.6 Kõnelejad

Graafik 10. Artiklites kõnelejad aastate lõikes.

Artiklites kõnelejate puhul torkab esimesena silma ajakirjanike suur osakaal, mis on pidevalt tõusnud. 1989. aastal oli veidi alla poole kõikidest kõnelejatest (20-st 9) ajakirjanikud, 1999. aastal oli neid veidi üle poole (23-st 12) ning 2009. aastal kaks kolmandikku (19-st 13).

Teine ühine nimetaja kolme aasta võrdluses on vähene MRP-ga seotud sündmustes osalejate/pealtnägijate/organiseerijate arv kõnelejate seas. 1989. aastal oli üks kõneleja seotud muu MRP mälestusüritusega (st mitte Balti ketiga). 1999. aastal oli üks kõneleja seotud Balti apelliga ning 2009. aastal oli kaks kõnelejat Balti keti aegadest. Samuti on võimalik välja tuua

ka üritused, milles osalejaid ei ole kordagi kõnelejatena sõna saanud, kuid tulemused omaette on nad siiski:

- osalenu/pealtnägija/organiseerija 1939. aastal toimunud MRP sõlmimisel või sellega seondual sündmusel;
- osalenu/pealtnägija/organiseerija 1999. aastal toimunud MRP mälestusüritusel;
- osalenu/pealtnägija/organiseerija 2009. aastal toimunud MRP mälestusüritusel;
- osalenu/pealtnägija/organiseerija Balti keti mälestusüritusel;
- osalenu/pealtnägija/organiseerija muul algselt 1989. aastal toimunud mälestusürituse hilisemal mälestusüritusel;
- osalenu/pealtnägija/organiseerija algselt 1999. aastal toimunud mälestusürituse hilisemal mälestusüritusel;
- osalenu/pealtnägija/organiseerija – muu üritus.

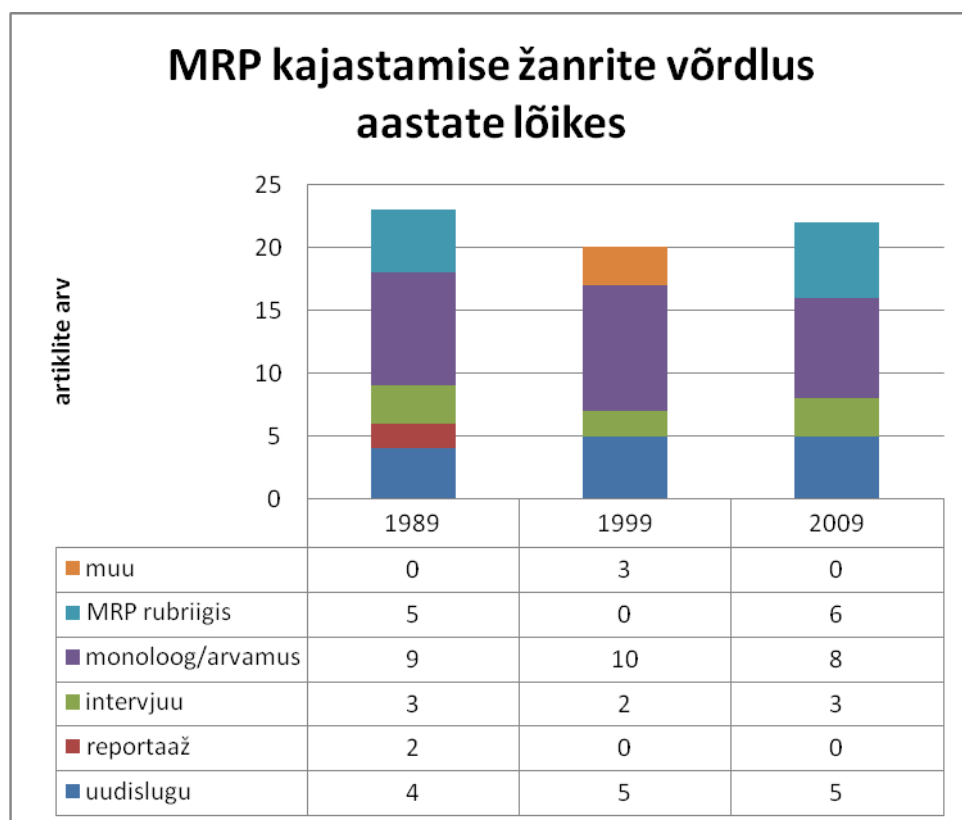
Osalenut/pealtnägijat/organiseerijat algselt 1989. või 1999. aastal toimunud MRP mälestusürituse (v.a. Balti kett) hilisemal mälestusüritusel ei olnud kordagi kõnelejaks seetõttu, et kui Balti kett välja arvata, siis nendel aastatel lihtsalt ei toimunudki selliseid mälestusüritusi, mida hiljem oleks omaette mälestusüritusega meenutatud või vähemalt sellises mastaabis, et viimane sündmus oleks ka leheveergudele jõudnud. Osalenu/pealtnägija/organiseerija 1939. aastal toimunud MRP-ga seondual üritusel on problemaatiline variant ajalise distant tõttu 1939. aastast. Kui 2009. aasta artiklite puhul on variandi mitteesinemine mõistetav, siis 1989. aasta puhul ei olnud see variant siiski veel nii ebatõenäoline. Küll aga on ilmikas asjaolu, et artiklites ei olnud mitte ühelgi juhul kõnelejaks osalenut/pealtnägijat/organiseerijat 1999. või 2009. aastal toimunud MRP või Balti keti mälestusüritusel. Sellest ja eelnevalt toodud faktidest sündmustes osalejate esinemise kohta artiklites kõnelejatena järeltub, et MRP kajastamises ei ole kogemuslikule aspektile erilist rõhku asetatud.

Kolmas aspekt ning ühtlasi põhiline erinevus kõnelejate puhul aastate lõikes ilmneb erinevate ekspertide osakaalus, mis on järjepanu vähenenud. 1989. aastal oli ajaloolaste, poliitikute ning muude ekspertide koguarvu osakaal peaaegu pool kõikidest kõnelejatest (20-st 9). 1999. aastal moodustasid need veidi üle kolmandiku (23-st 8), kuid 2009. aastal vaid alla kuuendiku (19-st 3). Samuti on aastate lõikes muutunud ka poliitikute, ajaloolaste ning muude ekspertide kui kõnelejate osakaalude omavaheline suhe. 1989. aastal jagunesid 9 artiklit, milles kõnelejaks

oli ekspert, järgmiselt: 5 juhul poliitik, 4 juhul muu ekspert. Viimastest moodustasid 1989. aastal kõik õigusteadlased, kes arutlesid Baltikumi/Eesti annekteerimise, rahvusvahelise õiguse, Eesti riikliku staatuse jms teemadel. Seda võib pidada ajastu märgiks, sest 1989. aastal oligi Eesti ühiskonnas üheks päevakajaliseks teemaks lisaks MRP-le ka muude ajalooliste sündmuste üle diskuteerimine/avalikustamine. 1999. aastal olid 8 artiklis kõnelejaks ajaloolane (põhiliselt Jüri Anti MRP-alase 7-osalise järjejuttu tõttu) ning ühel juhul poliitik. Muid eksperte 1999. aastal kõnelejateks ei olnud. 2009. aastal oli ekspertidest kõnelejatena esindatud vaid üks ajaloolane, üks poliitik ning üks muu ekspert.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et MRP kajastamises on pidevalt tõusnud ajakirjanike kui kõnelejate osakaal. Erinevate MRP-ga seonduvate sündmustega seotud inimeste osakaal kõnelejatena on püsinud stabiilselt madalana. Kui 1989. aastal olid lisaks neile valdavateks kõnelejateks ka poliitikud ja õigusteadlased ning 1999. aastal ajaloolased, siis 2009. aastal „eksisid“ ajakirjanike sekka ära vaid üksikud eksperdid. Seega ilmneb tendents, kus MRP-d puudutava kollektiivse mälu loojateks on leheveergudel eelkõige ajakirjanikud ise, ekspertide vaatepunktist MRP konstrueerimine on vähenenud ning kogemuslikust aspektist ei ole MRP kajastamisele kunagi määravalt rõhutatud.

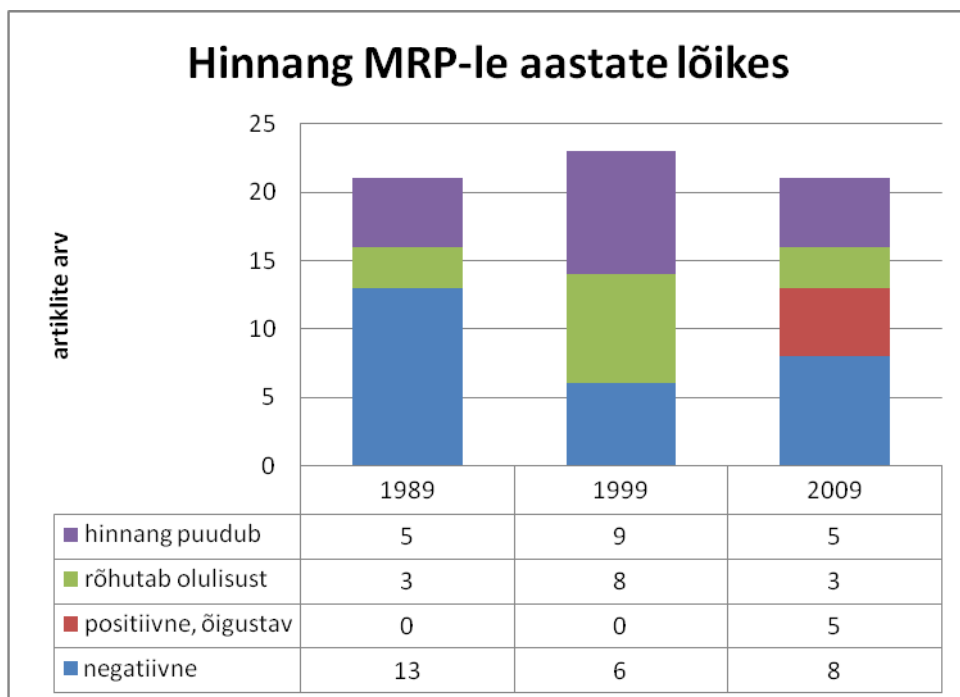
4.7 Žanr

Graafik 11. MRP kajastamise žanrite võrdlus aastate lõikes.

Võrreldes žanreid, milles MRP-d on aastate lõikes kajastatud, ilmneb nii sarnasusi kui erinevusi, kuid konkreetset dünaamikat nendest välja ei joonistu. Kõikide aastate puhul on suhteliselt sarnane osakaal uudislugude, intervjuude/dialoogide ning monoloogi/arvamuse/kommentaari/analüüsi kasutamise puhul. Kõige enam on igal aastal esinenud just viimast varianti. 1989. aastal oli 9 arvamuslimu sisuga lugu, 1999. aastal 10 ning 2009. aastal 8. Teine kõige sagedamini kasutatud leidnud žanr on uudislugu - 4 artiklit aastal 1989, 5 artiklit aastal 1999 ning 5 artiklit aastal 2009. Intervjuusid oli 1989. aastal 3, 1999. aastal 2 ning 2009. aastal 3. Kui 1989. ning 2009. aastal esinesid vastavalt 5 ning 6 lugu spetsiaalses MRP-le pühendatud rubriigis, siis 1999. aastal taolist rubriiki, mis annaks tunnistust MRP temaatikale osaks saavast suuremast tähelepanust, ei olnud. Ainsana oli 1989. aastal kaks artiklit reportaažid (kajastades 1989. aasta MRP mälestusüritusi), edaspidi see žanr MRP-ga seoses kasutust ei leidnud. Samuti on ainult 1999. aasta puhul olnud ka kolm muus žanris artiklit, mis antud juhul olid kolm nii-öelda kordusuudist rubriigist „Postimees 10 aastat tagasi“.

4.8 Hinnang MRP-le

Graafik 12. Hinnang MRP-le aastate lõikes.

Ühe artikli piires võis MRP-le olla hinnanguid rohkem kui üks kodeerimisjuhendi variant, näiteks nii MRP-d õigustav kui tauniv hinnang, seega pole kõikide hinnangute koguarv vastavuses artiklite arvuga konkreetsel aastal. Erinevate MRP kohta käivate hinnangute illustreerimiseks olen välja toonud vastavasisulised katkendid artiklitest.

1989. aastal oli konkurentsitult kõige rohkem MRP-le negatiivset hinnangut andvaid artikleid (13). MRP-le positiivset hinnangut või seda õigustavaid artikleid ei olnud ning isegi MRP olulisust (ükskõik kas positiivses või negatiivses võtmes) rõhutavaid artikleid ainult 3. Artikleid, kus MRP-le ei antud mingisugust hinnangut, oli 4.

Kolm artiklit, mis rõhutasid MRP olulisust, andsid samal ajal kõik edasi ka negatiivset hinnangut MRP-le, ning mis veel oluline – kõik nad olid poliitikute sulest.

„Homme möödub 50 aastat päevast, mil pandi alus Eesti okupeerimisele ja annekteerimisele.“ (6)

„MRP on üks faktoreid süüitõendite ahelas, mis kinnitavad, et 1940. aasta suvel rakendati eesti rahva suhtes vägivalda. /---/ Rõhutan veel kord: otseseid juriidilisi

tagajärgi sellest tühistamisest ei tulene, see on vaid üks oluline „süüitõend“, mis kinnitab väidet, et 1940. aastal Eesti annekteeriti. “ (8)

„Täna möödub 50 aastat eesti rahvale saatuslikuks kujunenud Hitleri ja Stalini vahelisest sobingust. “ (10)

Kuna 1989. aasta puhul moodustasid valimi 18 artiklit ning neljas neist ei olnud mingisugust hinnangut MRP-le, siis toob see veelgi enam esile üldise negatiivse hinnangu MRP-le, mida sisaldas 13 artiklis 14-st. Artiklites kõnelejate lõikes jaotusid artiklid järgnevalt: 5 poliitikut, 4 õigusteadlast, 3 ajakirjanikku ja üks MRP mälestusürituse korraldaja. Üldiselt kajastus negatiivne hinnang seoses selliste väljenditega nagu „sobing“, „kuritegelikkus“, „hukkamõist“.

„Võiks ütelda, et see on retrotsentristlik unikaalsete kaadritega käsitus sellest sobingust. “ (4)

„Hukkamõistu kahe suurriigi pool sajandit tagasi seipitsetud sobingule avaldasid veel /.../“ (13)

„Püüame MRP sobinguga annekteeritud rahvaid pidevalt aidata. “ (12)

„Läheneb Hitleri ja Stalini kuritegeliku sobingu 50. aastapäev. “ (2)

„Stalinismi üheks rängemaks kuriteoks on NSV Liidu ja Saksamaa 1939. aasta lepete salaprotokollide sõlmimine ja täitmine. Moraali ja ka rahvusvahelise õiguse seisukohalt ei jäta nende natsismi ja stalinismi tehingute kuritegelikkus mingit kahtlust. “ (11)

„Õieti tuleks juriidilist analüüsi alustada veelgi kaugemalt ja nimelt 1939. aastast, mil sõlmiti Molotovi-Ribbentropi pakt ja kirjutati alla selle lahutamatuks osadeks olevad kuritegelikud salaklauslid, mille alusel NSVL-i valitsus esitas Eesti Vabariigile ultimaatumi ja sõjalise jõuga ähvardades sundis nõustuma Nõukogude väekontingentide paigutamisega Eesti Vabariigi territooriumile. “ (14)

„Poola Seim võttis vastu üksmeelse MRP-d tauniva otsuse. “ (16)

*„/.../ Europarlament mõistab hukka asjaolu, et Molotovi-Ribbentrop pakti sõlmimise järel need seni sõltumatud ja neutraalsed riigid 1940. aastal **okupeeriti** ja et see **okupatsioon kestab** [artikli autori rõhutus – K.M]“ (9)*

Kui 1989. aastal jäi artiklite osakaal, mis MRP-le hinnangut ei andnud, viiendiku-neljandiku vahele artiklite koguarvust (18-st 4), siis **1999. aastal** oli selliste artiklite osakaal peaaegu pool (20-st artiklist 9).

1989. ja 1999. aasta sarnanevad üksteisega MRP-le positiivse või õigustava hinnangu andmise aspektist, kuna kummalgi aastal selliseid artikleid ei esinenud. Seega nii 1989. kui 1999. aastal alternatiivseid vaateid MRP-le esindatud ei ole.

Artiklite arv, mis annavad MRP-le negatiivse hinnangu, on võrreldes 1989. aastaga langenud poole võrra (13-lt 6-le). Samasugune on langus ka 1999. aasta valimi siseselt - kokku 11 artiklist, mis andsid mingisuguse hinnangu MRP-le, on 6 artiklis olnud see negatiivne, samal ajal kui 1989. aastal oli vastav näitaja 13 artiklit 14-st ehk sisuliselt võrdne. Küll aga on 1999. aastal märkimisväärselt tõusnud MRP olulisust rõhutavate artiklite arv võrreldes 1989. aastaga. Kui 1989. aastal oli selliseid artikleid vaid 3, siis 1999. aastal juba 8.

Kuuest artiklist, milles anti MRP-le negatiivne hinnang, rõhusid 3 artiklit lisaks sellele ka MRP olulisusele. Negatiivse hinnangu andsid järgmised kõneleja kategooria esindajad: 3 ajakirjanikku, 1 poliitik, 1 advokaat, 1 MRP mälestusüritusega seotud isik (Enn Tarto, Balti apell). Kahes ajakirjaniku poolt kirjutatud artiklis anti mõlemis sõna ajaloolasele ning poliitikule. Võrreldes 1989. aasta negatiivsete hinnangutega MRP-le võib 1999. aasta puhul rohkem täheldada MRP asetamist laiemasse ajalisest konteksti, rõhutades lisaks MRP-le ka selle tagajärgi.

„Loomulikult nagu iga korraliku inimese reaktsioon, on minu reaktsioon sellele ääretult negatiivne. /---/ Ma arvasin, et MRP oli surmalöök Eesti iseseisvusele, õnneks aga mitte.“ (26)

„See on minu jaoks üks käesoleva sajandi Euroopa ajaloo kõige süngem sündmus.“ (26)

„Leping saatanaga – sellist pealkirja kannab lehe üks artikkel, mis räägib täna 60 aastat tagasi sõlmitud Molotovi-Ribbentropi paktist.“ (28)

„Keegi ei vaidle, et need paberid valmistasid ette Balti riikide okupeerimise ja annekteerimise.“ (27)

„Luik peab aga MRP-d Eestile kurvaks ajalootähiseks, mis märgib traagiliste sündmuste algust ja mille mälestusel ei tohi lasta tuhmuda.“ (24)

„1977. aasta augustis püüdis vastloodud Eesti-Läti-Leedu Rahvusliikumiste Peakomitee leedulase Viktoras Petkuse eestvedamisel teadvustada nii kodu- kui ka välismaal, et Balti riikide saatuse kujundamises mängis suurt rolli Molotov-Ribbentropi pakt. /---/ Kongressi rahvusvaheliste suhete esimehe Benjamin Gilmani sõnul peab Venemaa tunnistama ebaseaduslikuks ja kehtetuks MRP-l põhinenud Nõukogude Liidu okupatsiooniaastad Eestis, Lätis ja Leedus.“ (29)

„Ajaloolane Küllo Arjakas seevastu lisas, et kümme aastat tagasi oli see puhtalt poliitiline küsimus, sest ühiskonnas oli teatud ootus või lootus, et juhul kui see kuritegelik pakt tühistatakse, siis sellest avaneb Eesti taasiseseisvumisele selge ja piiritletud tee, mida tegelikult ei tekkinud. „Tänaseks on see eeskätt ajaloolist huvi pakkuv teema, teisalt ka hoiatav teema suurriikide võimalikest käitumisviisidest tulevikus,“ ütles Arjakas.““ (25)

Viimase tsitaadi puhul on oluline tähele panna ka Arjakase kui ajaloolase hinnagut MRP käsitlemise muutumise kohta 10 aasta jooksul alates 1989. aastast. Kui 1989. aastal oli „kuritegelik pakt“ eelkõige poliitiline küsimus, siis 1999. aastaks oli see muutunud pigem ajaloolaste pärusmaaks.

Viies artiklis, mis ainult rõhutasid MRP olulisust, domineerib kõnelejana ajaloolane ning ühel juhul oli selleks ajakirjanik. Neljas ajaloolase poolt kirjutatud artiklis oli autoriks kõikidel juhtudel Jüri Ant, kelle poolt kirjutatud lugusid koguvalimis oli kokku 7. Ülejäänud kolmes ta mingisugust hinnangut MRP-le ei andnud. Sarnaselt Arjakase tsitaadile annab ka järgnev valik tsitaate tunnistust MRP käsitlemise muutumisest neutraalsemaks võrreldes 1989. aastaga, kui MRP olulisust rõhutati ainult selle negatiivses tähenduses.

„Lepinguga kaasnes salajane lisaprotokoll, mis on üpris oluliselt mõjutanud eeskätt Euroopa, aga ka kogu maailma ajalugu.“ (19)

„Muidugi olid salaprotokollid sellised kuumad dokumendid.“ (22)

„Miks vormistati nii tähtis dokument, mis määras riikide ja rahvaste saatusi, nii lohakalt?“ (32)

„Loomulikult oli kogumiku pommiks salaprotokoll.“ (33)

„Eestile on nende sündmuste reas eriti oluline MRP sõlmimine.“ (30)

Seega joonistub siin välja oluline erinevus võrreldes 1989. aastaga. Kui 1989. aastal oli kolmes artiklis rõhutatud MRP olulisust, siis olid vastavad lood kõik poliitikute sulest. 1999. aastal rõhutasid MRP olulisust valdavalt ajaloolased. Kui 1989. aastal andsid ajaloolased viies loos edasi negatiivset hinnangut MRP-le, ei olnud 1999. aastal MRP-le negatiivse hinnangu andjate seas ühtegi ajaloolast. Võib väita, et ajaloolaste käsitus MRP-st ajaleheveergudel muutus 1999. aastaks võrreldes 10 aasta tagusega neutraalsemaks.

Kokkuvõtvalt võib neutraalsemat käsitlust laiendada ka üldiselt 1999. aasta MRP representatsioonile. Võrreldes 1989. aastaga langes 1999. aastal selliste artiklite arv, mis annavad MRP-le negatiivse hinnangu, ning tõusis MRP olulisust rõhutavate või siis üldse mitte mingisugust hinnangut andvate artiklite arv.

2009. aastal moodustasid artiklid, mis MRP-le hinnangut ei andnud, peaaegu kolmandiku kõikidest 2009. aastal valimisse kuulunud artiklitest (16-st 5), mis balansseerus 1989. ja 1999. aasta näitajate vahele.

Ülejäänud 11 artiklis edasi antud hinnangud varieeruvad aastate lõikes kõige rohkem, kuna 2009. aastal on ühe artikli kohta kõige rohkem erinevamaid hinnanguid MRP-le. Nii 1989. kui 1999. aastal sisaldas valim kolme artiklit, mis üheaegselt andsid edasi negatiivset hinnangut MRP-le ja rõhutasid selle olulisust. 2009. aasta valimis oli selliseid artikleid kaks ning nendele lisaks veel kolm artiklit, mis andsid üheaegselt edasi nii positiivset, õigustavat kui ka negatiivset hinnangut MRP-le.

MRP-le negatiivset hinnangut andvate artiklite arv on nii arvuliselt kui osakaalult jäänud 1989. ja 1999. aasta vahele. Kui 1989. aastal MRP-d negatiivses valguses kajastanud artiklite arv (13) oli sisuliselt võrdne MRP-le mingisugust hinnangut andvate artiklite arvuga (14), siis 1999. aastal oli negatiivset hinnangut andvate artiklite arv langenud võrreldes 1989. aastaga pea poole võrra (13-lt 6-le). 1999. aasta valimi siseselt moodustasid need artiklid veidi rohkem kui pool (11-st 6). 2009. aastal oli MRP-le negatiivset hinnangut andvate artiklite arv

8 ning nende osakaal kõikidest 2009. aastal MRP-le hinnangut andvatest artiklitest kaks kolmandikku.

Artikleid, mis sisaldasid ainult negatiivsest hinnangut MRP-le, oli kokku kolm. Kõnelejatest kaks olid ajakirjanikud ning ühe artikli autoriks oli poliitik.

„Venemaa kommunistide ja Saksamaa natsionaalsotsialistide keskel sündinud surmav kultuur sõitis tankiroomikute kolinal üle piiride, eestlaste ja teiste Euroopa rahvaste õuele.“ (41)

„Kuid ka kaks aastakümnet hiljem on Hitleri ja Stalini salasobingu maailmale meelde tuletamine endiselt päevakajaline. /---/ Ent miks on meie idanaabril nii raske tõde kommunistide ja natside sobingust omaks võtta?“ (48)

„Eile 70-aastaseks saanud Molotovi-Ribbentropi pakt on Balti riikide jaoks eriliselt sünge dokument, kuid sarnane tähendus on sobingul kogu Euroopa jaoks.“ (51)

MRP olulisust rõhutavate artiklite arv oli 2009. aastal sama mis 1989. aastalgi – 3 artiklit. Võrdlusena – 1999. aastal oli selliseid artikleid 8. Nendest kolmest MRP olulisust rõhutavast artiklist on üks selline, mis rõhub ainult MRP olulisusele, ülejäänud kaks annavad lisaks sellele ka negatiivse hinnangu. Kõnelejateks on kaks ajakirjanikku ning üks tänavaküsitlusele vastanud üliõpilane.

„Aga pakt võtab rusikasse kokku kogu Eesti ajaloo, meie geopoliitilise traagika, annab sellele enneolematu kõlakasti ja on oma lihtsuses ja mütolooilisuses väga arusaadav.“ (54)

„Need jämedad jooned, mis veeti paarile kaardilehele Moskva Kremlis 23. augusti hilisõhtul 70 aastat tagasi, need allkirjad, mis anti sealsamas mitmele paberile, otsustasid Euroopa saatuse – kus pooleks tosinaks aastaks, kus koguni pooleks sajandiks. /---/ Sobing Berliiniga muutis olukorda kardinaalselt. /---/ Molotovi-Ribbentropi pakti salaprotokoll tegi võimalikuks iseseisva Eesti riigi hävitamise ja tõi rahvale kohutavaid kannatusi. /---/ Stalini ja Hitleri 70 aasta tagune salasobing põhjustas meeletuid kannatusi ning enneaegset surma kümnetele miljonitele eurooplastele. Aga mitte ainult seda. Too kuritegelik tehing lõi lõplikult uppi seni

valitsenud arusaama riikide omavahelisest suhtlusest ning mõjutas või halvas paljude Euroopa poliitikute järgnevaid otsuseid.“ (45)

„Päev, mil otsustati meie saatus mitmeteks aastakümneteks ja mille tõttu ka minu mitmed sugulased pidid hiljem Siberisse sõitma.“ (52)

2009. aastal on esmakordselt näha MRP-d õigustavaid või sellele positiivset hinnangut andvaid artikleid. Kui 1989. ning 1999. aastal selliseid artikleid ei esinenudki, siis 2009. aastal oli neid juba 5. MRP-d õigustavat hinnangut edastavad kokku 6 kõnelejat. Kõnelejate seas on neli ajakirjanikku (kellest üks on viidanud Stalini sõnavõtule), üks ajaloolane ning üks muu ekspert. Positiivne või õigustav hinnang seisneb enamasti kas Nõukogude Liidus või Venemaal levinud ajaloo tõlgendamise nentimises või apelleerimises paratamatule reaalsuhtlusele.

„Enamik venemaalasi kaldub pidama Molotov-Ribbentropi pakti sõlmimist arukaks sammuks, millega Jossif Stalinil õnnestus sõda edasi lükata ja võita aega armee ümberrelvastamiseks.“ (43)

„See pakt andis Hitlerile võimaluse päästa valla Teine maailmasõda, hävitas miljardeid inimesi ning surus Ida-Euroopale peale kommunistliku diktatuuri kogemuse, mille mõjusid on tunda tänapäevani. /---/ Molotovi-Ribbentropi pakt oli kahe laienemishimulise diktaatori jõhkra reaalsuhtluse tulemus, /.../“ (44)

„Nii MRP kui ka selle salaprotokoll olid muidugi taunitavad a priori, kuid ajastu sundivaid väljakutseid arvestades oli selline püha pahameel teisene. /---/ Isetult viimaseid printsiipe otsides tuleb tõdeda, et meie ajastu vaimu vaatepunktist on MRP eksimine Westfaali maailmakorralduse vastu hoopis kergemast kaalukategooriast kui loetletud inimsusvastased kuriteod. /---/ Ükskõik kui vähe Deutscher meile meeldiks, osutab ta valusalt, et MRP ei võtnud mitte demokraatiat ega õigusi, vaid iseseisvuse.“ (46)

„Kui 20 aastat tagasi suhtus MRP salaprotokollidesse negatiivselt vähemalt osa Venemaa juhtkonnast, siis praeguses formuleeringus, milles seda pakti esitatakse, asub põhiline rõhk sellel, et leping oli Venemaale vajalik ja selle abil kaitses Venemaa end võimaliku agressiooni vastu.“ (47)

„1989. aasta lõpul tunnistas Nõukogude Liidu rahvasaadikute kongress MRP salaprotokollid kehtetuks allakirjutamise hetkest ning andis neile tauniva hinnangu. See oli aasta, kui tähistati pakti 50. aastapäeva. Nüüd, 70. aastapäeval, valitseb aga Venemaal pigem suhtumine, et MRP sõlmimine oli vältimatu ja isegi õigustatud.“ (47)

„Filmi juhatab sisse Jossif Stalini „esinemine“ Tallinna lauluväljakul, kus diktaator rõhutas, et kui poleks olnud tema alluva Molotovi kokkulepet Ribbentropiga, siis poleks ka võimalikuks osutunud Eesti Vabariigi taassünd.“ (49)

Kokkuvõtvalt võib 2009. aasta kohta väita, et ehkki võrreldes 1999. aastaga oli MRP-le antud negatiivsete hinnangute osakaal suurenenud, siis üldpilt MRP representatsioonis oli tasakaalustatum, kuna esimest korda oli sisse toodud ka alternatiivseid vaateid MRP-le.

Seega võib ka kolme aasta võrdluses välja tuua, et ajalise distantide tekkides taasiseseisvumisprotsessist, kui olulisel kohal oli teatud ajaloosündmuste avalikustamine, on MRP representatsioon läbi sellele antud hinnangute muutunud laiahaardelisemaks ning tasakaalustatumaks.

5. Järeldused ja diskussioon

5.1 Järeldused

- 1) **Kuidas on aastate lõikes muutunud nende artiklite osakaal, mille peateema on MRP-ga seonduv, võrreldes nende artiklitega, milles peateema on midagi muud? Kuidas on muutunud aastate lõikes Balti ketti peateemana käsitlevate artiklite seas suhe nende artiklite vahel, mis seostavad Balti ketti MRP-ga, nendega, mis mitte?**

Ilmneb erinevus ühelt poolt 1989. aasta ning teiselt poolt 1999. ja 2009. aasta vahel – kui 1989. aastal oli nende artiklite osakaal, mille peateemaks oli MRP-ga seonduv, täpselt pool, siis 1999. ning 2009. aastal moodustasid sellised artiklid valdava enamuse. 1989. aastal oli MRP-d käsitlenud artiklite peateemade spekter laiem kui taasiseseisvunud Eestis, mil MRP käsitlemine on muutunud võrreldes 1989. aastaga MRP-keskemaks. Sellest järeldub, et MRP olulisus ühiskonnas aktuaalsete teemade suhtes on langenud ning MRP kajastamine taasiseseisvunud Eestis kuulub suuresti rutiinse tähtpäevaajakirjanduse valdkonda.

Kui 1989. aastal viitasid kõik artiklid, mille peateemaks oli Balti kett, ka MRP-le, siis 1999. aastal oli juba üks artikkel neljast selline, mis enam MRP-le ei viidanud ning 2009. aastaks oli vastavaid artikleid juba rohkem kui pool (4 artiklit 7-st). Samuti on Balti ketti peateemana käsitlevate artiklite arv teinud 2009. aastal hüppelise tõusu, olles peaaegu kaks korda suurem kui 1989. ja 1999. aastal. Võib väita, et Balti keti mälestamise näol on tegemist paralleelse protsessiga. Ühelt poolt on Balti kett jätkuvalt MRP mälestusüritus, kuna on säilinud seos MRP-ga. Teisest küljest on Balti kett meedias võtnud juba iseenesest piisavalt tähelepanuväärse ning üha enam eraldiseisva ajaloolise tähtpäeva kuju. See annab tunnistust mälu muutumisest – kui Balti ketti ei mälestata enam ainult kui MRP mälestusüritust, märgib see ühe olulise MRP mälestusürituse tähenduse muutust eestlaste kollektiivses mälus. Kuna käesolevas töös ainult Balti ketti maininud artikleid enam edasi ei analüüsitud, siis võib ainult oletada, et kui MRP enda meenutamine on kinnistanud pigem seose Eesti iseseisvuse

katkemisega, siis üks MRP mälestusüritus, Balti kett, on eraldiseisvana hakanud tähistama vabaduse taasleidmist.

2) Kuidas on aastate lõikes muutunud MRP-d mainivate artiklite puhul uudiskünnise ületamise ajend?

1989. aastal on MRP-d mainitud rohkem eripalgelisemates artiklites, kusjuures arvamuslimis sisuga lugudes ei olegi fookuseks üldsegi mitte MRP ning need artiklid, kus MRP-ga seonduv on fookuses, keskenduvad samal aastal aset leidnud MRP mälestusüritustele. 1999. aastal moodustasid valdava enamuse MRP-ga seonduvatest lugudest arvamuslimis sisuga tagasivaatelised lood, mille fookus oli seotud nii MRP kui mitme selle mälestusüritusega. Mälestusürituste kohta käivad lugusid oli vaid üks, mis oli ka Balti keti kohta. 2009. aastal oli MRP kajastamine muutunud veelgi MRP-keskseks – enamus artikleid olid arvamuslimis sisuga lood MRP kohta ning eelkõige selletõttu, et muud mälestusüritused peale Balti keti on jäänud unustusehõlma, kuid ka Balti kett ise on hakanud elama nii-öelda oma elu. See tendents annab taaskord tunnistust MRP temaatika kuulumisest taasiseseisvunud Eestis tähtpäevaajakirjanduse ampluaasse, kuna muudel ühiskondlikult olulistel teemadel on seosed MRP-ga jäänud pea olematuks.

3) Kuidas on aastate lõikes artiklites muutunud ajaline kontekst, millesse MRP ja sellega seonduv on paigutatud? Kuidas on aastate lõikes muutunud MRP seostamine Teise maailmasõja ning Eesti okupeerimisega/annekteerimisega?

Ajaline kontekst, millesse MRP on artiklites paigutatud, on aastate lõikes säilitanud oma üldraamistikku: enim on artikleid, mis on viidanud 1930ndatele, mis hõlmas ka aastat 1939, kui sõlmiti MRP; 1940ndaid, kui toimus Teine maailmasõda; 1980ndaid, kui leidis aset Balti kett ning kümnend, millesse mahtus tol hetkel käesolev aasta. 1989. aasta artiklite põhjal oli seda veel ennatlik järeldada, sest sündmusterohke 1989. aasta oligi tol hetkel kaasaeg. Kuid aastaks 2009 on tendents selge - kui 1990ndad ning aasta 1999 on saanud 1999. aasta artiklites palju tähelepanu, siis 2009. aasta artiklites saavad MRP-ga seoses suurimat tähelepanu lisaks 1930ndatele, 1940ndatele ning 1980ndatele veel 2000ndad, kuid 1990ndad on juba unustusehõlma vajunud. Seega on MRP kajastamise puhul kinnistunud tähtpäevaajakirjandusele omane ajaraamistik, mis kandub ühest juubeliaastast teise.

Kui 1989. aastal oli MRP seostatud ainult Eesti okupeerimisega/annekteerimisega Nõukogude Liidu poolt ning Eesti iseseisvuse katkemisega laiemalt, siis 1999. ning 2009. aastal on pidevalt tõusnud MRP-d Teise maailmasõjaga seostanud artiklite arv. Seega ilmneb 1989. aastal tugev seostatus MRP ja Eesti riikliku järjepidevuse katkemise vahel, mis on rakendatud oleviku huvide tarbeks, et läbi MRP õigustühiseks kuulutamise tehtaks sama ka Eesti liikmelisusega Nõukogude Liidus. 2009. aastaks muutunud poliitilistes oludes on ka pilt MRP mõjudest teistsugune - 2009. aastaks oli MRP-d nende kahe sündmusega seostatud juba enam-vähem võrdses arvus artiklites. 1999. ja 2009. aasta võrdluses on viimane oma käsitluselt tunduvalt mitmekesisem – lisaks MRP seostamisele kummagi sündmusega on edasi antud ka erinevad vaatenurgad. Joonistub välja dünaamika, kus ajakirjanduse vahendusel edastatakse tasakaalustatumat pilti MRP mõjust.

4) Kuidas on aastate lõikes artiklites muutunud geograafiline ruum, millesse MRP ja sellega seonduv on paigutatud?

Geograafilise ruumi puhul ei ole võimalik aastate lõikes välja tuua mingusugust ühesuunalist tendentsi MRP kontekstualiseerimises. Ehkki konkreetne järjestus erineb aastati, on alati olnud enim selliseid artikleid, milles on viidatud Eestile, Baltikumile, Saksamaale ja Venemaale. Viited Ida-Euroopale, Lääne-Euroopale, Euroopale üldiselt ning muule maailmale on jäänud alati tagaplaanile, mis annab tunnistust MRP kajastuse lokaliseeritusest. Viimane asjaolu on tähelepanuväärne, arvestades et 2009. aastal kehtestati MRP sõlmimise kuupäev üle-euroopaliseks tähtpäevaks.

5) Kuidas on aastate lõikes muutunud allikad, kellele artiklites viidatakse MRP ja sellega seonduva puhul?

Suurim erinevus allikate puhul seisneb ühelt poolt 1989. aasta ning teiselt poolt 1999. ja 2009. aasta vahel ning seda artiklite arvus, milles ei olnud MRP või sellega seonduva puhul viidatud mitte ühelegi allikale. 1989. aastal oli vastavaid artikleid rohkem kui pool kõikidest artiklitest tollel aastal (11 artiklit 18-st). 1999. ning 2009. aastal oli vastavaid artikleid vaid veerand koguartiklite arvust. Kui 1989. aastal oli kõige enam allikatele mitte viidanud artikleid, siis 1999. ja 2009. aastal kasutasid MRP-st kõnelejad rohkem erinevate allikate tuge. Võrreldes 1989. aastaga oli 1999. ning 2009. aastal suurenenud ajaloolastele, poliitikutele, 1999. aastal ajakirjandusele ning 2009. aastal dokumentidele viidanud artiklite arv. Kõiki aastaid iseloomustab aga madal osalejatele kui MRP tõlgendamise allikatele viitamine.

Allikate kasutamise suurenemist aastate lõikes saab ühest küljest seletada 1989. aasta eripäraga - võimalikud MRP-ga seotud materjalid ei olnud veel nii kättesaadavad kui taasiseseisvunud Eestis. Teisest küljest võib allikate kasutamise vähesust 1989. aastal seostada ka artiklites kõnelejatega (vt järelalus nr. 6), mil ajakirjanike osakaal oli aastate lõikes väiksem võrreldes ekspertidega. Võib eeldada, et just eksperdid, keda 1989. aastal oli kõnelejatena rohkem, tundsid vähem vajadust toetuda lisaks oma teadmistele ka muudele allikatele. Samuti võis üheks põhjuseks olla suur hulk artikleid 1989. aastal, mille peateema ei olnud üldsegi MRP-ga seonduv ning mille puhul oli autoritel ilmselt vähem vajadust millegile MRP-ga seonduvale viidata.

6) Kuidas on aastate lõikes muutunud artiklite autorid e. MRP-st ja sellega seonduvast kõnelejad?

MRP kajastamises on pidevalt tõusnud ajakirjanike kui kõnelejate osakaal. Kui Zandberg (2010) tõi välja, kuidas holokausti tähtpäevade kajastamisel on ajakirjanikud sagedastel juhtudel loovutanud oma kõnelejarolli muudest eluvaldkondadest pärit kõneisikutele, siis Eesti ning MRP kontekstis see nii ei ole. Erinevates MRP-ga seonduvate sündmustega seotud inimeste osakaal kõnelejatena on püsinud stabiilselt madalana. Kui 1989. aastal olid lisaks ajakirjanikele ja osalejatele valdavateks kõnelejateks ka poliitikud ja õigusteadlased ja 1999. aastal ajaloolased, siis 2009. aastal „eksisid“ ajakirjanike sekka ära vaid üksikud eksperdid. Seega ilmneb tendents, kus MRP-d puudutava kollektiivse mälu loojateks on leheveergudel eelkõige ajakirjanikud ise, ekspertide vaatepunktist MRP konstrueerimine on vähenenud ning kogemuslikust aspektist ei ole MRP kajastamisele kunagi määravalt rõhutatud. Ajakirjaniku kui ajaloosündmuse tõlgendava agendi rolli tõus MRP kajastamises on kooskõlas selle sündmuse liikumisega rutiinse tähtpäevaajakirjanduse valdkonda.

7) Kuidas on aastate lõikes muutunud žanrid, mille võtmes MRP-st ja sellega seonduvast kirjutatakse?

Žanrite koha pealt mingisugust ühesuunalist dünaamikat välja ei joonistu. Aastate lõikes on sarnasena püsinud kolme enimkasutatava žanri – monoloog/arvamus/kommentaar/analüüs, uudislugu, intervjuu/dialoog - osakaal. Ainult 1989. aastal on žanrina kasutust leidnud reportaaž ning ainult 1999. aastal on olnud artikleid ka muus žanris – nii-öelda kordusuudised rubriigis „Postimees 10 aastat tagasi“. 1989. ning 2009. aastal oli MRP-le pühendatud ka spetsiaalne rubriik, mida 1999. aastal ei olnud. Viimase fakti selgituseks võib pakkuda MRP-

le omistatud suuremat poliitilist tähtsust 1989. ja 2009. aastal ning selle peegeldust ajakirjanduses. Kui 1989. aastal omas MRP rahvuspoliitilist tähendust, siis 2009. aastal oli MRP sõlmimise kuupäeva kehtestamine üle-euroopaliseks kommunismi ja natsismi ohvrite mälestuspäevaks ajaloopoliitiline võit.

8) Kuidas on aastate lõikes artiklites muutunud hinnang MRP-le?

MRP representatsioon läbi sellele antud hinnangute on aastate jooksul muutunud laiahaardelisemaks ning tasakaalustatumaks. 1989. aastal andsid artiklid edasi valdavalt negatiivset hinnangut MRP-le ning MRP-d õigustavaid artikleid ei olnud, MRP olulisust rõhutati vaid viiendikus kõikidest MRP-le mingisugust hinnangut andvatest artiklitest. 1999. aastal oli vähenenud poole võrra nende artiklite hulk, milles anti MRP-le negatiivne hinnang, kuid suurenenud artiklite hulk, mis rõhutasid MRP olulisust. Sarnaselt 1989. aastale ei olnud ka 1999. aastal MRP-le positiivset või õigustavat hinnangut andvaid artikleid. Ehkki 2009. aastal oli MRP-le negatiivset hinnangut andvate artiklite hulk vahepealsega võrreldes tõusnud, oli esmakordselt tekkinud märgatav hulk artikleid, mis edastasid ka alternatiivseid vaatenurki sellele ning jätkuvalt oli ka artikleid, kus rõhutati MRP olulisust. Seega võib väita, et ajalise distantide tekkides taasiseseisvumisprotsessist, kui olulisel kohal oli teatud ajalooasjunduste avalikustamine, on MRP representatsioon läbi sellele antud hinnangute muutunud laiahaardelisemaks ning tasakaalustatumaks.

5.2 Diskussioon

Üldjoontes võib leida, et lähtuvalt bakalaureusetööle seatud mahulistest piirangutest õigustasid probleemipüstitus, uurimisküsimused, –meetod ja valim ennast käsitlemaks antud teemat ning jõudmaks piisavate järeldusteni.

Antud uurimuse puhul on siiski vaja ka osutada kitsaskohtadele uurimismeetodite puhul, mis võisid vähendada uurimistulemuste objektiivsust. McQuaili (2000: 294) sõnul võib kontentanalüüsi kategooriate loomine enne nende kasutamist viia selleni, et uurija surub peale oma väärtuste süsteemist, mis ei pruugi aga olla vastavuses reaalse sisuga. Ehkki kodeerimise käigus kohandasin ma kodeermisjuhendit uuritavale materjalile, ei olnud mul lõpuni siiski võimalik elimineerida mitmetimõistetavusi kodeerimisel. See oleks tinginud liiga suure vastusevariantide arvu kategooriate alla, mis omakorda oleks vähendanud kontentanalüüsi kui uurimismeetodi üldistusvõimet. Mis puudutab aga uurija isiklikku väärtussüsteemi, siis see võis avaldada mõju näiteks MRP-le antud hinnanguid puudutava uurimisküsimuse käsitlemisele ning erinevate fraaside liigitamisele kas MRP-le positiivset või negatiivset hinnangut andvaks või olulisust rõhutavaks. Sarnaselt ajakirjanikele, kes küll üritavad erinevaid sündmusi kajastada võimalikult erapooletult, ei saa ka käesoleva töö autorit vaadelda täiesti eraldiseisvana enda poolt käsitletud materjalist, kuna „me oleme kõik ühes ja samas mälusupis“ (Kitch 2008: 316). Analüüsides kasutatud metodoloogiat aga töö võimaliku edasiarendamise vaatepunktist, siis vääraks ja võimaldaks see teema tulevikus ka rohkem süvitsi minevamat kvalitatiivset analüüsi, mis antud töös jäi vaid näidete tasandile.

Antud tööd võib pidada vaid esimeseks etapiks antud uurimisteemaga tegelemises, kuna selle edasi uurimine ning laiendamine väärrib seda mitmel põhjusel.

Eestis ei ole siiamaani tegeletud tähtpäevaajakirjanduse uurimise puhul ajalooliste tähtpäevade mälestamise muutumisega ajas. Seega võib antud tööd vaadelda kui tagasihoidlikku katset seda tühimikku täita. Kuna tähtpäevad on üheks võimaluseks, mille abil kogukond tugevdab oma identiteeti (Kitch 2002: 48), on oluline uurida, millist rolli mängib selles peamiselt eestlastele suunatud eestikeelne ajakirjandus. Konkreetse sündmuse tähtpäeva tähistamine ei ole aga eraldiseisev sama sündmuse varasemate tähtpäevade tähistamisest,

seetõttu tuleb uurida, läbi milliste seaduspärasuste mingisuguse ürituse mälestamine erinevate aastate lõikes toimub. Ehkki mälu-uuringute raames leidub piisavalt teaduskirjandust mälu dünaamika kohta, ei kehti see muutuste kohta kollektiivse mälu konstrueerimises tähtpäevaajakirjanduse vallas.

Antud töö väärtus seisneb ka selle rakendusvõimalustes teistes humanitaar- ja sotsiaalteadustes. Lisaks kommunikatsiooniteadlastele saavad sellest lisateadmisi ka teised ajaloo ja mälu teemadega tegelevad muude valdkondade esindajad nagu ajaloolased, politoloogid, etnoloogid, et uurida antud valdkonda edasi läbi võimalikult erinevate fookuste.

Samuti pakub just MRP temaatika mitmeid häid võimalusi, kuidas ajakirjanduse (sh tähtpäevaajakirjanduse) ja kollektiivse mälu omavahelist suhet edasi uurida. Esiteks tasub näiteks antud uurimistööd täiendada aastal 2019, kuna lähtuvalt 2009. aastal 23. augustile omistatud uuest tähtpäevast, on huvitav uurida, milliseks kujuneb MRP tähtpäeva edasine käekäik. Samuti on huvitav vaadata, milliseks kujuneb tulevikus Balti keti mälestamine. Ehkki aastani 2019 on veel palju aega, annavad need asjaolud kinnitust, et MRP tähtpäev ei ole ennast olulise uurimisobjektina ammendanud. Senikaua on võimalik antud töös kasutatud valimit täiendada ka muudel intrigeerivatel viisidel. Tasuks võrrelda MRP kajastust samadel aastatel venekeelses meedias ning seda nii Eesti kui Venemaa meedias. See oleks üks võimalus süüvida rohkem erinevatesse MRP-le antud tähendustesse ning nende võimalikesse vastuoludesse. Samuti oleks huvitav ning perspektiivikas luua käesolevale tööle võrdlusmaterjal mõne Lääne-Euroopa riigi ajakirjandusväljaande näol, et uurida, kas ja kuidas on seal seni tähistatud MRP tähtpäeva ning milliseks kujuneb sealne üle-euroopalise kommunismi ja natsismi ohvrite mälestuspäeva tähistamine. Kas see tähtpäev võetake Lääne-Euroopas üldsegi nii-öelda omaks? Naastes aga ajalooliste sündmuste tähistamise juurde Eesti ajakirjanduses, oleks huvitav võrrelda MRP kajastust ka mõne teise Eesti ajaloos oluliseks peetava sündmuse kajastusega Eesti ajakirjanduses samadel aastatel. Kas nende puhul joonistuvad välja samasugused sarnasused ning erinevused representatsioonides *glasnost*iaegse ning taasiseseisvunud Eesti võrdluses?

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida tähtpäevaajakirjanduse rolli ajalooliste sündmuste mälestamise puhul ning mälestamise võimalikku muutumist ajas. Uurimisprobleemi käsitlemiseks valisin 1939. aastal Nõukogude Liidu ja Saksamaa vahel sõlmitud Molotovi-Ribbentropi pakti (MRP) näite, võrreldes MRP kajastust 1989. aasta ajalehes „Edasi“ ning 1999. ja 2009. aasta ajalehtedes „Postimees“ ehk vastavalt pakti sõlmimise 50., 60. ning 70. aastapäeval.

Töö teoreetiline osa andis ülevaate kollektiivsest mälust ja selle dünaamikast, ajakirjanduse rollist kollektiivse mälu konstrueerijana ning tähtpäevaajakirjandusest.

Valimi moodustasid MRP-d ja Balti ketti maininud artiklid 1989. aasta 18.-26. augusti „Edasist“, 1999. aasta 18.-26. augusti „Postimehest“ ja 2009. aasta 19.-27. augusti „Postimehest“. Vaatluse all olid ainult ajalehtede pabernumbrites ja nende lisades ilmunud artiklid. Analüüsimisele läksid MRP-d maininud artiklid, mida oli kokku 54, millest 18 pärinesid aastast 1989, 20 artiklit olid aastast 1999 ning 16 aastast 2009. Artikleid, milles oli juttu Balti ketist, kuid mis ei sisaldanud viiteid MRP-le ning seetõttu ei kuulunud edasisele kodeerimisele, oli kokku kuus: üks aastast 1999 ning viis aastast 2009. Nende puhul piirdusin vaid loendamisega. Ülejäänud artiklite analüüsimiseks kasutasin kontentanalüüsi ning kvalitatiivset sisuanalüüsi.

Bakalaureusetöö põhiliseks järelduseks on, et võrreldes 1989. aastaga on MRP kajastamine 1999. ning 2009. aastal liikunud rutiinse tähtpäevaajakirjanduse valdkonda. Suurimad erinevused MRP kajastamises tulevad välja ühelt poolt 1989. ning teiselt poolt 1999. ja 2009. aasta käsitlustes. 1989. aasta MRP kajastamine lähtus suuresti toonastest oleviku huvidest. MRP oli tihedalt seostatud Eesti iseseisvuse katkemisega, mistõttu MRP tühistamise abil loodeti tühistada Eesti liikmelisus Nõukogude Liidus. Võib väita, et 1989. aastal suhestus ühiskond ja seeläbi ka ajakirjandus MRP-sse suuremal määral, kuna teemade ring, millega MRP 1989. aastal haakus, oli laiahaardelisem. Samuti käsitleti ajakirjanduses MRP-d üksmeelsemalt – domineeris negatiivne hinnang paktile ning seda ilma viitamisvajaduseta.

Pärast Eesti taasiseseisvumist tasakaalustub ka MRP kajastamine. MRP mainimise ajendiks artiklites on valdavalt seos MRP tähtpäevaga, mistõttu MRP kajastamine on peaaegu täielikult MRP-keskne. Muutunud poliitilised olud on soodustanud ka emotsionaalse distantse tekkimist MRP-temaatikast. Sellest annab tunnistust hinnangute mitmekesisus koos sagedasemate allikaviidetega. Kui 1999. aastal võis täheldada hinnangute muutumist neutraalsemaks, siis 2009. aastal toodi sisse ka alternatiivsed vaatenurgad MRP-le. Lisaks sellele on 2009. aasta puhul võimalik täheldada, kuidas Balti keti mälestamise puhul on tegemist paralleelse protsessiga. Ühelt poolt on Balti kett jätkuvalt MRP mälestusüritus, kuna on säilinud seos MRP-ga. Teisest küljest on Balti kett võtnud meedias juba iseenesest piisavalt tähelepanuväärse ning üha enam eraldiseisva ajaloolise tähtpäeva kuju. See annab tunnistust mälu muutumisest – kui Balti ketti ei mälestata enam ainult kui MRP mälestusüritust, märgib see ühe olulise MRP mälestusürituse tähenduse muutust eestlaste kollektiivses mälus.

Summary

The aim of the current Bachelor's thesis "The Commemoration Practices of the Molotov-Ribbentrop Pact in the Estonian Press: Comparison of the Representations throughout the Years 1989, 1999 and 2009 in Daily Newspapers "Edasi" and "Postimees"" was to explore the role of anniversary journalism in commemorating historical events and how this changes over time. In order to tackle this research problem, the author chose the example of the Molotov-Ribbentrop Pact (MRP) signed between the Soviet Union and Germany in 1939 while comparing the representation of the pact in the daily newspaper "Edasi" in the year 1989 and in "Postimees" in the years 1999 and 2009 during the respectively 50th, 60th and 70th anniversary of the signing of the pact.

The theoretical part of the thesis gave an overview of the concepts of collective memory and its dynamics, the role of journalism in constructing collective memory, and anniversary journalism.

To achieve my research aim, I explored the different aspects of the actualization of the MRP in the framework of anniversary journalism. The research questions targeted aspects such as the possible changes in the actuality of the MRP, and the temporal and spatial frames of the actualization of the pact. I also dealt with the question of authority in telling the story about the MRP – who are the people the newspapers use as authors of the articles and which sources are referred to in connection with the pact. In addition I also explored the various journalistic genres in which the MRP was presented and the kinds of attitudes which were conveyed towards the pact in the articles.

The sample was drawn from articles mentioning either the MRP or the Baltic Way in newspaper issues from 18-26 August 1989 in "Edasi", 18-26 August 1999 in "Postimees" and 19-27 August 2009 in "Postimees". Analysis was conducted with 54 articles out of which 18 were dated from 1989, 20 articles were from year 1999 and 16 from 2009. Articles which mentioned the Baltic Way, but did not include any references to the MRP and therefore were not analysed any further, numbered 6 in total: one article published in 1999 and five articles in

2009. In their case, the research was limited to simply counting their number. The other articles were analysed using content analysis and qualitative content analysis.

The main conclusion of the current thesis was that the representation of the MRP in the years 1999 and 2009 has largely moved to the field of anniversary journalism when compared to year 1989. The biggest differences in the representation of the MRP unfold while comparing the year 1989 with 1999 and 2009. In 1989, the representation of the MRP largely depended on the prevailing interests of the era. The topic of MRP was closely connected with the loss of Estonian independence and therefore it was hoped that the denunciation of the MRP would also bring about the cancellation of the Estonian membership in the Soviet Union. It can be said that in 1989 the Estonian society and therefore also the Estonian media felt greater relatedness to the MRP than in 1999 and 2009 due to the wider scope of topics with which the MRP was associated in the press. Only half of the articles in 1989 had the MRP as their main focus while in 1999 and 2009 that was the case with the vast majority of the analyzed articles. Also, in 1989 the approach to the MRP was more unanimous – the typical evaluation of the MRP was a negative one while referring to significantly fewer sources.

After regaining the independence the approach to the MRP has become more balanced. The main causes for mentioning the MRP in the press have become more related to the pact itself and the anniversary of its signing. The change in political circumstances has facilitated a greater emotional distance when dealing with issues related to the pact. This can be concluded from the greater variety of approaches towards the pact with a bigger number of sources referred to. While in 1999 it was possible to notice the approach to the pact becoming more neutral, in 2009 we can also discern alternative viewpoints to the MRP. Moreover, by the year 2009 we can see a clear trend of the commemoration of the Baltic Way becoming a dual process. On one hand, it is still referred to as a commemoration event of the MRP. On the other hand, it is securing itself a position of a separate newsworthy historical event in the Estonian press. If the Baltic Way is no longer commemorated only as an anniversary event of the MRP, then this gives evidence of changes in the Estonian collective memory regarding an event which originally was a commemoration of the MRP.

Kasutatud kirjandus

- 1) Assmann, J. (1992). Das kulturelle Gedächtnis. Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen. München: Beck.
- 2) Closa Montero, C. (2009). Policies of Memory: What Is the Role for the EU? *Kogumikus: Europe 70 Years after the Molotov-Ribbentrop Pact: a collection of the presentations given at the conference organised by the national parliaments of the Baltic States under the auspices of the President of the European Parliament Jerzy Buzek, with the participation of the Swedish presidency of the European Union: October 14, 2009, European Parliament, Brussels*. Vilnius: Margi Raštai, 110-130.
- 3) Edy, J. A. (1999). Journalistic Uses of Collective Memory. *Journal of Communication*, 49(2): 71–85.
- 4) *Euroopa Parlamendi deklaratsioon 23. augusti kuulutamise kohta üleeuroopaliseks stalinismi ja natsismi ohvrite mälestamise päevaks*. (2008). URL (kasutatud mai 2011) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0439+0+DOC+XML+V0//ET>.
- 5) Harro-Loit, H. & E. Kõresaar. (2010). National Temporality and Journalistic Practice: Temporalising Anniversary Events in Estonian Television News. *Trames: A Journal of the Humanities and Social Sciences*, 14(4): 323-341.
- 6) Hsieh, H-F. & S. E. Shannon. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9): 1277-1288.
- 7) Judt, T. (2007). *Pärast sõda. Euroopa ajalugu 1945. aastast*. Tallinn: Varrak.
- 8) Kitch, C. (2002). Anniversary Journalism, Collective Memory, and the Cultural Authority to Tell the Story of the American Past. *The Journal of Popular Culture*, 36(1): 44–67.
- 9) Kitch, C. (2008). Placing Journalism inside Memory - and Memory Studies. *Memory Studies*, 1(3): 311-320.
- 10) Laar, M. (2009). Estonia: Almost Extinguished, Successfully Reborn. Kühnhardt, L (toim.). *The Reunification of Europe: Anti-totalitarian Courage and Political Renewal*. Brussels: Group of the European People's Party (Christian Democrats) and European Democrats in the European Parliament, 83-122.
- 11) Laar, M. (2010). *101 Eesti ajaloo sündmust*. Tallinn: Varrak.

- 12) Le, É. (2006). Collective Memories and Representations of National Identity in Editorials. *Journalism Studies*, 7(5): 708-728.
- 13) Meyers, O. (2007). Memory in Journalism and the Memory of Journalism: Israeli Journalists and the Constructed Legacy of *Haolam Haze*. *Journal of Communication*, 57(4): 719-738.
- 14) McQuail, D. (2000). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- 15) Misztal, B. A. (2003). *Theories of Social Remembering*. Maidenhead: Open University Press.
- 16) Müür, K. (2011). *MRP kommemoratsioonipraktikate kujunemine Eesti meedias: 1999. ja 2009. aasta representatsiooniviiside võrdlus ajalehes „Postimees“*. Seminaritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
- 17) Olick, J. K. & D. Levy. (1997). Collective Memory and Cultural Constraint: Holocaust Myth and Rationality in German Politics. *American Sociological Review*, 62(6): 921-936.
- 18) Olick, J. K. (1999a). Genre Memories and Memory Genres: A Dialogical Analysis of May 8, 1945 Commemorations in the Federal Republic of Germany. *American Sociological Review*, 64(3): 381-402.
- 19) Olick, J. K. (1999b). Collective Memory: The Two Cultures. *Sociological Theory*, 17(3): 333-348.
- 20) Piirimäe, K. & P. Kaasik. (2007). Hirvepargi kõnekoosolek ja Eesti vabanemine. Tannberg, T (toim.). *Hirvepark 1987. 20 aastat kodanikualgatusel, mis muutis Eesti lähiajalugu*. Tallinn: MTÜ Kultuuriselts Hirvepark, 8-70.
- 21) Robinson, S. (2006). Vietnam and Iraq: Memory versus History during the 2004 Presidential Campaign Coverage. *Journalism Studies*, 7(5): 729-744.
- 22) *The Memory of the Crimes Committed by Totalitarian Regimes in Europe*. Report from the Commission to the European Parliament and to the Council. (2010). URL (kasutatud mai 2011) [http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/reding/pdf/com\(2010\)_873_1_en_act_part1_v61.pdf](http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/reding/pdf/com(2010)_873_1_en_act_part1_v61.pdf).
- 23) *Vilnius Declaration of the OSCE Parliamentary Assembly and Resolutions Adopted at the Eighteenth Annual Session*. (2009). URL (kasutatud mai 2011) http://new.oscepa.org/images/stories/documents/activities/1.Annual%20Session/2009_Vilnius/Final_Vilnius_Declaration_ENG.pdf.

- 24) Vizulis, J. I. (1990). *The Molotov-Ribbentrop Pact of 1939: the Baltic Case*. New York: Praeger.
- 25) Wertsch, J. V. (2008). Blank Spots in Collective Memory: a Case Study of Russia. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 617(1): 58-71.
- 26) Zandberg, E. (2010). The Right to Tell the (Right) Story: Journalism, Authority and Memory. *Media Culture Society*, 32(1): 5-24.
- 27) Zelizer, B. (1993). Journalists as Interpretive Communities. *Critical Studies in Mass Communication*, 10(3): 219-237.
- 28) Zelizer, B. (2008). Why Memory's Work on Journalism Does Not Reflect Journalism's Work on Memory. *Memory Studies*, 1(1): 79-87.

Lisa 1. Kasutatud artiklid

18. - 26.08.1989

- 1) Savi, A. (1989). Balti kett. *Edasi*, 18. august.
- 2) Bronštein, M. (1989). Kui kaua võib paati kõigutada?. *Edasi*, 18. august.
- 3) Muttik, S. (1989). Võimu kuriteo ohvrite kokkutulek. *Edasi*, 18. august.
- 4) Soidro, M. (1989). Kaks telefoniintervjuud seoses 23. augustiga. *Edasi*, 22. august.
- 5) Kummel, T. (1989). Tšehhoslovakkia rahva 21-aastane uni. *Edasi*, 22. august.
- 6) Kulbok, K. (1989). MRP kett. *Edasi*, 22. august.
- 7) Taagepera, R. (1989). Pildikesi Eesti ennessveestatud ajaloost. *Edasi*, 23. august.
- 8) Niinemets, A. (1989). MRP tühistatakse kindlasti. *Edasi*, 23. august.
- 9) Lindmäe, H. (1989). Kuritegu ilma revolutsioonimüüdita (6). *Edasi*, 23. august.
- 10) Allik, J., Kork, T., Laak, T. & J. Raidla. (1989). Eesti tee iseseisvusele. *Edasi*, 23. august.
- 11) Vadapalas, V. (1989). Baltikumi annekteerimist õigustada ei saa. *Edasi*, 23. august.
- 12) Soidro, M. (1989). Sotsialistlik isamaa on hädaohus!. *Edasi*, 23. august.
- 13) Karja, S. (1989). Sinimustvalgeid lippe oleme juba aasta otsa lehvimas näinud... . *Edasi*, 24. august.
- 14) Rebane, I. (1989). Rahva enesemääramise õigus ja Eesti riiklik staatus (1). *Edasi*, 24. august.
- 15) Niinemets, A. (1989). Meie lootus ei lõpe, meie tõde ei tagane. *Edasi*, 25. august.
- 16) Soidro, M. (1989). 23. august 1989 – mis teil *seal* toimus?. *Edasi*, 26. august.
- 17) Aleksandrov, S. (1989). Au päästes. *Edasi*, 26. august.
- 18) Rebane, I. (1989). Rahva enesemääramise õigus ja Eesti riiklik staatus (3). *Edasi*, 26. august.

18.-26.08.1999

- 19) Ant, J. (1999). Eriti salajane (1). *Postimees*, 18. august.
- 20) Ant, J. (1999). Eriti salajane (2). *Postimees*, 19. august.
- 21) Postimees - 10 aastat tagasi (1999). *Postimees*, 21. august.

- 22) Ant, J. (1999). Eriti salajane (3). *Postimees*, 21. august.
- 23) Drikk, I. (1999). Augusti viimased võlud. *Postimees*, 21. august.
- 24) Bahovski, E. & R. Kagge. (1999). Salapakt püsib huviorbiidis. *Postimees*, 23. august.
- 25) Bahovski, E. & R. Kagge. (1999). MRP pole poliitilist tähtsust minetanud. *Postimees*, 23. august.
- 26) Mida tähendab teile MRP? (1999). *Postimees*, 23. august.
- 27) Liik, K. (1999). Jeltsin kahetsegu Stalini patud. *Postimees*, 23. august.
- 28) Maailma press – Aamulehti (1999). *Postimees*, 23. august.
- 29) Tarto, E. (1999). Balti apell. *Postimees*, 23. august.
- 30) Hanson, R. (1999). Salaleping tõi meid teedele. *Postimees*, 23. august.
- 31) Kes?Kus?Mis?Millal? (1999). *Postimees*, 23. august.
- 32) Ant, J. (1999). Eriti salajane (4). *Postimees*, 23. august.
- 33) Ant, J. (1999). Eriti salajane (5). *Postimees*, 24. august.
- 34) Postimees 10 aasta tagasi (1999). *Postimees*, 25. august.
- 35) Kallas, T. (1999). Nii nad kokku saidki. *Postimees*, 25. august.
- 36) Ant, J. (1999). Eriti salajane (6). *Postimees*, 25. august.
- 37) Postimees 10 aastat tagasi (1999). *Postimees*, 26. august.
- 38) Ant, J. (1999). Eriti salajane (7). *Postimees*, 26. august.

19.-27.08.2009

- 39) Hirvepargis tuleb MRP aastapäeva puhul kolm meeleavaldust (2009). *Postimees*, 21. august.
- 40) Veidemann, R. (2009). Üheks võõtatud kolm Balti rahvast. *Postimees*, 21. august.
- 41) Aavik, M. (2009). MRP. *Postimees*, 22. august.
- 42) MRP salaprotokollidest ilmub uus raamat (2009). *Postimees*, 22. august.
- 43) Venelased peavad MRPd targaks sammuks (2009). *Postimees*, 22. august.
- 44) Mertelsmann, O. (2009). 23. august 1939, eel- ja järellugu. *Postimees*, 22. august.
- 45) Soosaar, E. (2009). Kas Eesti juhid tegid 1939. aastal valesid valikuid?. *Postimees*, 22. august.
- 46) Lobjakas, A. (2009). MRP ja ajaloo üskõikne pilk. *Postimees*, 22. august.

- 47) Ideon, A. (2009). Juškin: Vene ajaloolisi müüte võib ravida ainult aeg. *Postimees*, 22. august.
- 48) Mikser, S. (2009). Kas sobingute ja mõjusfääride aeg on möödas?. *Postimees*, 22. august.
- 49) ETV näitab pühapäeval kaht uut dokumentaalfilmi (2009). *Postimees*, 22. august.
- 50) Leivak, V. (2009). Peeter Simm: Balti kett elab edasi. *Postimees*, 22. august.
- 51) MRP jäljed on ka tänases päevas (2009). *Postimees*, 24. august.
- 52) Tänavaküsitlus - mida tähendab teie jaoks 23. august? (2009). *Postimees*, 24. august.
- 53) Hirvepargi meeleavaldusel osales üle poolesaja inimese (2009). *Postimees*, 24. august.
- 54) Mutt, M. (2009). Põrgupõhja Jürka iseseisvuspäevast. *Postimees*, 25. august.

Lisa 2. Artiklid ainult Balti keti kohta

18.-26.08.1999

- Kagge, R. (1999). Kauge Balti kett. *Postimees*, 25. august.

19.-27.08.2009

- Balti keti teatejooksus tahab osaleda ligi 10 000 inimest (2009). *Postimees*, 21. august.
- Balti keti 20. aastapäeva tähistati suurejooneliste üritustega (2009). *Postimees*, 24. august.
- Clinton õnnitles Balti riike (2009). *Postimees*, 24. august.
- Väliseestlased seisid Washingtonis Balti ketis (2009). *Postimees*, 25. august.
- Tohvri, E. (2009). Vabadus igas mõttes?. *Postimees*, 26. august.

Lisa 3. Kodeerimisjuhend

1. Artikli peateema on:

1.1 MRP-ga seonduv (sündmus ise, mälestusüritus, meenutamine, analüüs)

1.2 Balti ketiga seonduv (sündmus ise, mälestusüritus, meenutamine, analüüs)

1.3 Muu

2. Uudiskünnise ületamise ajend

2.1 Fiksatsioon – film, raamat, näidend MRP või selle mälestusürituse kohta

2.2 1989. aastal toimunud/toimuv MRP mälestusüritus – Balti kett

2.3 1989. aastal toimunud/toimuv muu MRP mälestusüritus

2.4 1999. aastal toimunud/toimuv MRP mälestusüritus

2.5 2009. aastal toimunud/toimuv MRP mälestusüritus

2.6 Balti keti mälestusüritus

2.7 1989. aastal algselt aset leidnud muu MRP mälestusürituse hilisem mälestusüritus

2.8 1999. aastal algselt aset leidnud MRP mälestusürituse hilisem mälestusüritus

2.9 Meenutused/ülevaade/analüüs/kommentaar MRP või MRP tähtpäeva kohta

2.10 Meenutused/ülevaade/analüüs/kommentaar Balti apelli kui 1979. a. toimunud MRP mälestusürituse kohta

2.11 Meenutused/ülevaade/analüüs/kommentaar Balti keti kui 1989. a. toimunud MRP mälestusürituse kohta

2.12 Meenutused/ülevaade/analüüs/kommentaar muu 1989. a. toimunud MRP mälestusürituse kohta

- 2.13 Meenutused/ülevaade/analüüs/kommentaar 1999. a. toimunud MRP mälestusürituse kohta
  - 2.14 MRP või selle mälestusüritusega seonduv avaldus/väide
  - 2.15 Muu sündmus
  - 2.16 Meenutused/ülevaade/analüüs/kommentaar muude teemade kohta
  - 2.17 Muude teemadega seonduv avaldus/väide
  - 2.18 Muu
3. Aeg ja ajastu – MRP-ga seonduv (sh Balti kett), v.a. viited MRP sõlmimise ajale
- 3.1 1920ndad
  - 3.2 1930ndad
  - 3.3 1940ndad
  - 3.4 1950ndad
  - 3.5 1960ndad
  - 3.6 1970ndad
  - 3.7 1980ndad
  - 3.8 1990ndad
  - 3.9 2000ndad
  - 3.10 1939
  - 3.11 1979
  - 3.12 1989
  - 3.13 1999
  - 3.14 2009
  - 3.15 Nõukogude aeg/külm sõda

- 3.16 20. sajand
- 3.17 21. sajand
- 3.18 määramata
- 4. Kas artikkel seostab MRP Teise maailmasõja puhkemise või Eesti okupeerimisega/annekteerimisega?
  - 4.1 seos Teise maailmasõja puhkemisega
  - 4.2 seos Eesti okupeerimisega/annekteerimisega
  - 4.3 vastavad seosed puuduvad
- 5. Ruum – MRP-ga seonduv (sh Balti kett)
  - 5.1 Määramata
  - 5.2 Eesti, Eesti NSV
  - 5.3 Venemaa, NSVL
  - 5.4 Saksamaa
  - 5.5 Baltikum
  - 5.6 Euroopa
  - 5.7 Ida-Euroopa
  - 5.8 Lääne-Euroopa
  - 5.9 Muu maailm
- 6. Allikad – MRP-ga seonduv
  - 6.1 Ajaloolane
  - 6.2 Poliitik
  - 6.3 Muu ekspert (nimeliselt)

- 6.4 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – 1939. aastal MRP sõlmimisega seonduv
- 6.5 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – 1979 Balti apelliga seonduv
- 6.6 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – 1989 Balti ketiga seonduv
- 6.7 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – muu 1989. aastal toimunud mälestusüritus
- 6.8 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – 1999. aastal toimunud mälestusüritus
- 6.9 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – 2009. aastal toimunud mälestusüritus
- 6.10 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – Balti keti mälestusüritus
- 6.11 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – 1989. aastal algselt aset leidnud muu MRP mälestusürituse hilisem mälestusüritus
- 6.12 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – 1999. aastal algselt aset leidnud MRP mälestusürituse hilisem mälestusüritus
- 6.13 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – muu üritus
- 6.14 Dokumendid, arhiiv
- 6.15 Eesti ajakirjandus
- 6.16 Muu ajakirjandus
- 6.17 Viitamata
- 6.18 Muu

7. Kõnelejad (autorid)

7.1 Ajakirjanik, toimetus

7.2 Ajaloolane

7.3 Poliitik

7.4 Muu ekspert

7.5 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – 1939. aastal MRP sõlmimisega seonduv

7.6 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – 1979. aastal Balti apelliga seonduv

7.7 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – 1989 Balti ketiga seonduv

7.8 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – muu 1989. aastal toimunud mälestusüritus

7.9 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – 1999. aastal toimunud mälestusüritus

7.10 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – 2009. aastal toimunud mälestusüritus

7.11 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – Balti keti mälestusüritus

7.12 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – 1989. aastal algselt aset leidnud muu MRP mälestusürituse hilisem mälestusüritus

7.13 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – 1999. aastal algselt aset leidnud MRP mälestusürituse hilisem mälestusüritus

7.14 Osalenu/ pealtnägija/ organiseerija (sh mälestusteraamatud) – muu üritus

7.15 Muu

7.16 Määramata

8. Žanr või kõneviis

8.1 Uudislugu

8.2 Reportaaž

8.3 Intervjuu või dialoog

8.4 Monoloog/ arvamus/ kommentaar/ analüüs

8.5 Esineb MRP-le pühendatud rubriigis

8.6 Muu

9. Kas artikkel sisaldab hinnangut MRP-le?

9.1 Negatiivne, kritiseeriv hinnang

9.2 Positiivne, õigustav hinnang – MRP kui pragmaatilise reaalpoliitika tulemus

9.3 Rõhutab MRP olulisust

9.4 Ei sisalda hinnangut MRP-le

Lisa 4. Kodeerimistabel

artikli jrk. nr.	1. peateema	2. uudiskünnis	3. aeg ja ajastu	4. seos II ms/ okup	5. ruum	6. allikad	7. kõnelejad	8. žanr	9. hinnang
1989. aasta artiklid									
1	2	2	7, 12	3	2, 5	18	1	1	4
2	3	16	7, 12	3	1	17	3	4	1
3	3	15	6, 7, 11, 12	3	2,3,4,9	17	1	1	4
4	1	3	2,3,7,12	3	2,3,5,7,8,9	17	1	3	1
5	3	16	18	3	3	17	1	4	4
6	2	2	7, 12	2	2,5	17	3	1	1,3
7	3	16	2, 10	3	3,4,5,7	18	3	4	1
8	1	14	3, 4, 7, 12	2	2,3,5,7, 8	2, 14	1, 3	3,5	1, 3
9	3	16	3, 7	2	2,3,5,6	14	4	4,5	1
10	3	16	3, 6, 7, 12	2	2,3,6,8	17	3	4,5	1,3
11	3	16	2, 3, 6, 7, 10, 12	2	2,3,4,5,7	3	4	4,5	1
12	1	3	7, 12	2	3,4,5,6,7,8,9	17	1, 8	3,5	1
13	2	2	3, 7, 12	3	2,3,4,5	1, 7	1	4	1
14	3	16	2, 10	2	2,3	17	4	4	1
15	2	2	2, 10	3	2,3	6	1	2	4

artikli jrk. nr.	1. peateema	2. uudiskünnis	3. aeg ja ajastu	4. seos II ms/ okup	5. ruum	6. allikad	7. kõnelejad	8. žanr	9. hinnang
16	1	3	6, 7, 11, 12	3	2,3,4,5,6,7,8,9	17	1	2	1
17	1	3	3, 7, 12	3	3,5	17	16	1	4
18	3	16	2, 10	2	2	17	4	4	1
1999. aasta artiklid									
19	1	9	2, 10, 16	3	2,3,4,5,6,7,9	4	2	4	3
20	1	9	2, 3, 10	3	2,3,4,5,7,8,9	4	2	4	4
21	2	11	2, 12	3	2	15	1	6	4
22	1	9	3, 16	3	3,4,7	14	2	4	3
23	3	16	18	3	1	17	1	4	4
24	1	14	3, 7, 8, 12, 13	2	2,3,4,5	1, 2	1	1	1,3
25	1	14	2, 3, 7, 10, 12	1,2	2,3,4,5,7,8	1, 2	1	1	1,3
26	1	9	8, 13, 16	2	2,4,6	17	1, 3, 15	3	1
27	3	17	7, 8, 13	2	3,5	18	1, 2	3	1
28	1	9	3	1	1	16	1	1	1
29	1	10	2, 3, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13	2	2,3,4,5,6,7,8,9	2, 18	6	4	1,3
30	1	1	2, 3, 7, 8, 10, 12, 13	3	2,3,4,5,7	17	1	1	3
31	2	6	8, 13	3	2,5	18	1	1	4
32	1	9	2, 3, 10, 16	3	3,4,6,7,8,9	17	2	4	3
33	1	9	2, 3, 10, 15	3	3,4,6,8,9	13	2	4	3
34	2	11	7, 12	3	2	15	1	6	4
35	3	17	8, 13	3	2	17	1	4	4
36	1	9	2, 4, 6, 7, 8, 10, 12	3	3,4,8	1, 2	2	4	4
37	1	12	7, 12	3	3	15	1	6	4

artikli jrk. nr.	1. peateema	2. uudiskünnis	3. aeg ja ajastu	4. seos II ms/ okup	5. ruum	6. allikad	7. kõnelejad	8. žanr	9. hinnang
38	1	9	2, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11	3	3,4,9	2, 3	2	4	4
2009. aasta artiklid									
39	1	5	9, 14	2	2	2	1	1	4
40	2	11	7, 9, 12, 14	3	2,3,5	17	7	4,5	4
41	1	9	2, 3, 5, 10	1	2,3,4,6,9	2, 3, 13	1	4	1
42	1	1	7, 9, 12,14	3	2	17	1	1	4
43	1	14	9, 14	1	3,4,6,8	3	1	1	2
44	1	9	2, 3, 7, 8, 10, 12, 15	1,2	2,3,4,5,6,7,8,9	1, 14	2	4, 5	1, 2
45	3	16	1, 2, 3, 10	1,2	2,3,4,5,6,7,9	4, 14	1	4,5	1,3
46	1	9	2, 3, 8, 9, 10, 14, 16, 17	2	2,3,4,5,6,7,8,9	1, 16, 18	1	4,5	1,2
47	3	17	2, 3, 7, 9, 10, 12,14, 16	1	2,3,4,5,7,8,9	18	1, 4	3,5	1,2
48	1	9	3, 7, 9, 12, 14, 15,16	1,2	2,3,4,5,6,7,8,9	2	3	4,5	1
49	2	1	7, 9, 12, 14	2	2	4	1	1	2
50	2	11	7, 9, 12, 14	3	2,4,5,8	6, 14	1, 7	3	4
51	1	9	2,3,9,10,14, 17	2	2,3,4,5,6,7,9	1, 14	1	4	1
52	1	9	6, 9, 11, 14	3	2,3,5	17	1, 6, 15	3	1, 3
53	1	5	7, 9, 14	3	2,5	18	1	1	4
54	3	16	7	3	2	17	1	4	3